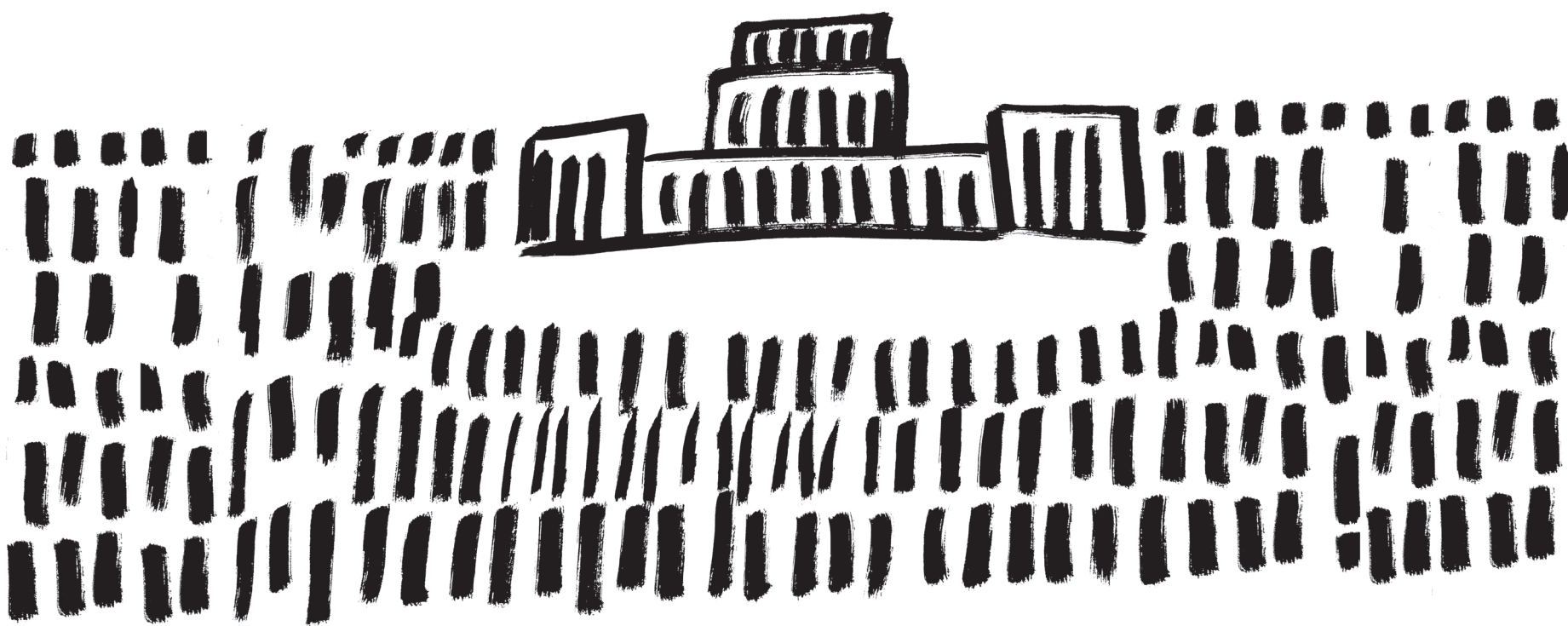

Statul minimal ca soluție pentru România

Un argument minimal

În 1974, Robert Nozick publica una dintre cele mai influente cărți de filosofie politică ale secolului trecut, *Anarhie, stat și utopie*. Volumul, care beneficiază de o excelentă traducere în limba română în anul 1997, este recunoscut drept una dintre cele mai coerente și puternice pledoarii în favoarea statului minimal conceput drept singura formă de stat în acord cu drepturile naturale ale unui individ pe care nimeni, persoană sau grup, nu le poate încălca fără a se face vinovat de o transgresiune morală. Într-un limbaj nonacademic, Nozick a vrut să se ia la trântă cu provocările venite din partea anarho-capitaliștilor precum Murray Rothbard, care argumentau în favoarea privatizării tuturor funcțiilor statului, dar și cu cele din partea colegului său de la Harvard, John Rawls, care, cu doar trei ani mai devreme, punea bazele teoretice și morale ale liberalismului social conform căruia, în virtutea principiului diferenței, drepturile indivizilor nu sunt atât de robuste pe cât le-au conceput liberalii clasici, iar statul este îndreptățit să aibă un rol proactiv în redistribuirea bogăției.

Indiferent dacă cititorul sau cititoarea va găsi argumentele lui Nozick convingătoare, una dintre consecințele neintenționate ale efortului său filosofic a fost aceea de a readuce în prim-planul lumii academice, iar apoi în spațiul public, această idee unificatoare a liberalilor clasici și a libertarienilor: a unui stat mai suplu, limitat la câteva funcții esențiale (protejarea drepturilor de proprietate, securitate, justiție). Aristotelician vorbind, așadar, acesta este genul lor proximi. Diferența specifică ține de disponibilitatea unora de a extinde aceste atribuții și către alte funcții, din varii rațiuni (economice sau morale), fără a sacrifica sensul doctrinei. Friedrich Hayek sau Milton Friedman, pentru a aminti doar două nume de prim rang anterioare sau contemporane filosofului american, argumentau în favoarea unei plase sociale de siguranță ori a unui impozit pe venit negativ. La sfârșit de octombrie 2018, *Centrul de Analiză și Dezvoltare Instituțională (CADI)* organiza cea de-a opta ediție a (deja) tradiționalei școli de toamnă dedicată filosofiei, științelor politice și economiei, cu scopul de a propune, în spațiul public, statul minimal ca soluție pentru România.

Suplimentul de față reprezintă un produs complementar conferinței noastre de acum trei luni, reunind contribuțiile unor profesori și cercetători români pe teme variate, de la funcțiile (dezirabile) ale statului la soluțiile libertarienilor și liberalilor clasici pentru creșterea prosperității economice, de la impactul noilor tehnologii asupra relației individ-stat la soluții alternative la problema corupției endemice din țara noastră.

Închei acest preambul cu o mică notă personală. Îi dedicăm acest supliment prietenului și colegului nostru Ionuț Sterpan (1981-2017), membru fondator al CADI, doctor în filosofie al *Universității din București* și doctor în economie al *George Mason University*. Ionuț a fost un neobosit luptător în favoarea drepturilor și libertăților civile și economice, un exemplu fiind chiar textul pe care îl republicăm în paginile care urmează. În plin avânt al populismului, vocea sa autentic liberală ne lipsește.

RADU USZKAI,
CADI Eleutheria

Statul minimal ca destinație pentru România

Viitorul statului român este unul dintre aspectele care merită atenția maximă a tuturor cetățenilor. Zgomotul public irelevant trebuie ignorat pentru a se putea stabili cu luciditate ce va face acest stat, cât ne va va costa și dacă va fi sau nu o afacere bună pentru fiecare cetățean în parte. Ar trebui să ne folosim libertățile pentru a-i alege caracteristicile în deplină cunoștință de cauză, astfel încât să aflăm cât mai precis încotro (să) ne îndreptăm. În opinia mea, soluția statului minimal se detașează ca cea mai benefică și mai prudentă dintre posibilități.

Realitatea curentă și trecutul statului român arată îndelungate serii de eșecuri atât la nivelul regimurilor politice în ansamblu, cât și la nivelul contraperformanțelor organizațiilor de stat individuale, precum cele din domeniile sănătății și educației, sistemelor de pensii, companiilor publice de transport etc. Cotidiene sau istorice, exemplele abundă și avertizează împotriva oricăror proiecte de stat prea ambițioase pentru viitor.

Cauza principală a disfuncționalităților statului este dezalinierea cronică a intereselor sau, mai precis, prevalența unuia dintre cazurile sale particulare tipice, numit *problema principal-agent*, care descrie diferențele de interese dintre două părți la un contract prin care una o angajează pe cealaltă să facă ceva. Putem observa cu ușurință că alinierea de interese dintre un reprezentant sau organizație a statului și cetățenii, comunitatea sau societatea pe care ar trebui să o deservească este mult mai mică decât, spre comparație, alinierea activităților unei firme față de interesele clienților săi. Alinierea de interese presupusă de funcția publică este distorsionată și diluată de multiple intermediieri relaționale, precum diversele legi, reprezentarea politică sau relațiile dintre reprezentanții politici și adminis-

trația publică. Concomitent, managementul amplerelor și diverselor birocrății care compun statul este extins mult dincolo de limitele posibilităților sale și nu poate compensa efectele negative ale dezaliniierilor sistematice de interese.

Situația este agravată și de dispersia resurselor statului înspre nenumărate obiective, extrem de diverse, la care se adaugă unele noi prin fiecare nouă lege sau reglementare. Nu le-ar putea îndeplini pe toate nici dacă toți reprezentanții săi ar fi permanent animați de cele mai bune intenții. Oricâte reforme s-ar face, ar fi sortite eșecului: în practică, s-au dovedit a fi re-

versibile și temporare. Ar fi plin de sens să ajungem la o organizare mult mai stabilă decât nesfârșita oscilație între reforme și contrareforme.

Iată de ce este util să împărțim totalitatea destinațiilor posibile ale statului (*modele*) în categoriile: stat minimal și state non-minimale. Ultimele pot fi atât de diverse precum: statul social sau asistențial, statul puternic, statul antreprenorial, statul totalitar etc. Estimând funcționarea lor cu ajutorul puternicei lentile teoretice a analizei nivelului de aliniere a intereselor, putem observa cu destulă ușurință că toate alternativele nonminimale au doar trei

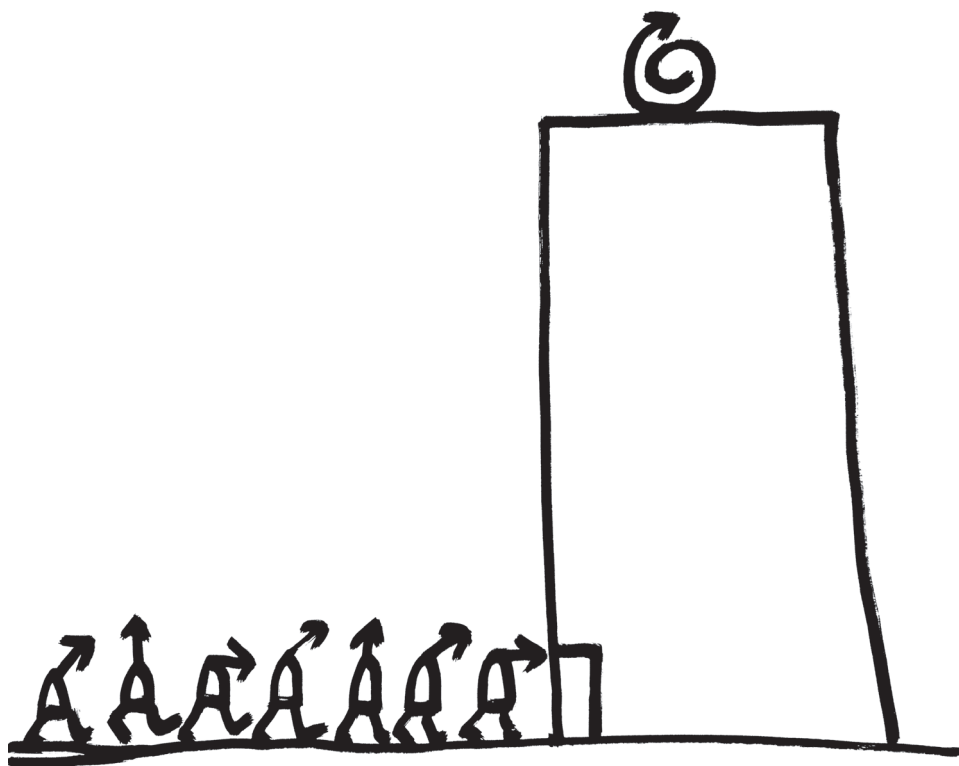
posibile destine: să fie corupte și ineficiente, să funcționeze ca o dictatură sau ambele în același timp.

Niciuna dintre aceste destinații nu este atractivă, dar există o soluție elegantă. Potrivit definiției sale clasice, statul minimal s-ar concentra asupra a numai trei obiective principale: apărarea, justiția și poliția și ar lăsa piețele să se ocupe de celerale mult mai bine.

Ca, spre exemplu, de asistența socială. Prin multiple eficiențe economice, minimizarea statului ar avea printre efectele sale principale creșterea masivă a cererii pentru muncă și a salariilor în sectorul privat. În privința protecției sociale, este evident că un stat minimal ar putea îndeplini mult mai bine exact aceleași funcții ca și cel actual. În primul rând, relația de protecție socială dintre stat și asistat ar deveni una strict financiară, adică statul doar ar achita notele de plată pentru asistați de la diverși furnizori de servicii private, precum: spitale private, supermarketuri, școli private, transporturi și curierate private etc. În acest fel s-ar elimina ineficiențele create de operarea publică a furnizorilor de servicii prin meținerea de ample birocrății, precum și pierderile financiare corelate și, în același timp, ar crește calitatea serviciilor oferite săracilor. În al doilea rând, statul minimal ar fi relativ mai bogat decât cel actual și și-ar permite cu mult mai multă ușurință aceste cheltuieli, tranzitoriu sau nu.

Indiferent din ce punct de vedere am privi lucrurile, cu singura condiție ca acesta să fie unul obiectiv și nu unul dictat de urmărirea unor interese conjuncturale, statul minimal este soluția cea mai potrivită pentru România și, totodată, singura care nu a mai fost încercată până acum.

HORIA TERPE,
CADI Eleutheria

Drumul către democrație

La 30 de ani de la căderea comunismului și trecerea la democrație, poporul român încă își caută calea. De ce, după trecerea la democrație, nu numai că nu creștem în bunăstare, dar nici măcar autostrăzi nu reușim să facem în 30 de ani? În continuare voi oferi o posibilă explicație.

Trecerea de la un sistem totalitar la democrație presupune o schimbare fundamentală pe mai multe paliere: formal, instituțional și la nivel de mentalități. Nivelul formal este cel mai de suprafață și, în același timp, necesar și suficient pentru a trece la democrație (de exemplu, pluripartidism, alegeri generale, garantarea unor libertăți fundamentale). Nivelul instituțional îl include pe cel formal și are o acoperire largă, de la *Constituție* și legislație până la funcționarea aparatului administrativ. Mentalitățile sunt nivelul cu cea mai largă acoperire și, în același timp, cel mai profund și greu de schimbat, necesitând trecerea timpului și schimbarea generațiilor.

Practic, în 1989, trecerea la democrație s-a făcut doar la nivel formal și într-un ritm gradual și lent la nivel instituțional, în primii 30 de ani. Un exemplu relevant pentru relația dintre aceste nivele este modifi-

carea *Legii electorale* pentru a permite înființarea de noi partide cu doar trei membri fondatori, ce a intrat în vigoare de abia în 2015. Diferența esențială între aceste aspecte este că, în timp ce formal trecerea la democrație a fost radicală, în contextul schimbării instituționale mai largi am avut de-a face cu un proces de schimbare graduală pe un fundament perimat.

La nivel de mentalități, primii zeci de ani de democrație au continuat să fie sub auspiciile unei mentalități dobândite în comunism. Câteva trăsături importante ale acestei mentalități ar fi acceptarea sistemului clientelar, a abuzului de putere sau a corupției ca aspecte inerente ale realității sociale, percepția binelui individual ca fiind în opoziție cu cel public și pasivitate civică.

Pe scurt, conform mentalității dominante dobândite de poporul român în timpul comunismului, sistemul a continuat să fie perceput ca un rău colectiv și de care, în măsura în care este posibil, trebuie profitat la nivel individual sau de grup mic. O astfel de trăsătură își are, desigur, rădăcina la un nivel mult mai ancestral, care ține de propensiunea unui mare număr al

indivizilor de a acționa egoist în favoarea binelui personal și împotriva celui public. În aceste condiții, odată cu trecerea la democrație, statul a fost parazitat în mare parte de un grup format din oportuniști de carieră (*i.e.*, foști nomencluriști) și de conjunctură. Profitând de asimetria informațională față de societatea largă, de lipsa unei societăți civile puternice, de mecanisme instituționale lipsite de transparență, persoanele în poziții de putere și-au putut apropria în folos propriu părți semnificative din resursele publice, prin metode bine-cunoscute (*i.e.*, legi și licitații cu dedicație sau acte flagrante de corupție).

La nivel de mentalități, după cum spunem, este o chestiune de timp până se creează o masă critică socială care să nu mai fie prizoniera vechilor mentalități. Iar 30 de ani reprezintă un timp suficient pentru a ajunge la această masă critică. Existența unei mase critice la nivelul societății, care să dorească și să fie dispusă să se implice pentru schimbarea în bine a societății, este doar o condiție necesară, dar nu și suficientă.

Cheia stă în reforma din temelii a cadrului instituțional, începând cu o *Constitu-*

ție care să reprezinte în mod real un consens social și continuând cu un corp legislativ clar și precis care să derive logic din principiile constituționale, o transparentizare efectivă a funcționării statului sau introducerea unor metode de control și monitorizare a instituțiilor publice de către cetățeni.

Situația nu se poate rezolva doar ieșind în stradă și cerând căderea unor capete sau sperând la apariția unui lider mesianic, fie el individ sau grup. Soluția constă în crearea societății civile democratice pe care nu am avut-o niciodată. O societate civilă a cărei membri să dețină personalitate politică proprie (*i.e.*, partide cu număr mic de membri) și care să capitalizeze imensa resursă umană dispersată în rândul cetățenilor, cu ajutorul tehnologiei și instrumentelor de comunicare și colaborare disponibile astăzi. Soluția este o revoluție conceptuală, o înțelegere a statului de cetățean ca entitate politică fundamentală a unei democrații și acțiunea a suficient de mulți în acest sens.

ANDREI TRANDAFIRA,
CADI Eleutheria

Drumul dinspre servitute: privatizarea sistemului public de pensii

Sistemul public de pensii este viciat prin construcție, ineficient economic la nivel individual pentru cei mai mulți participanți și de-o inechitate scandalosă la nivel colectiv. El nu trebuie reformat, ci înlocuit complet cu un sistem de pensii prin capitalizare.

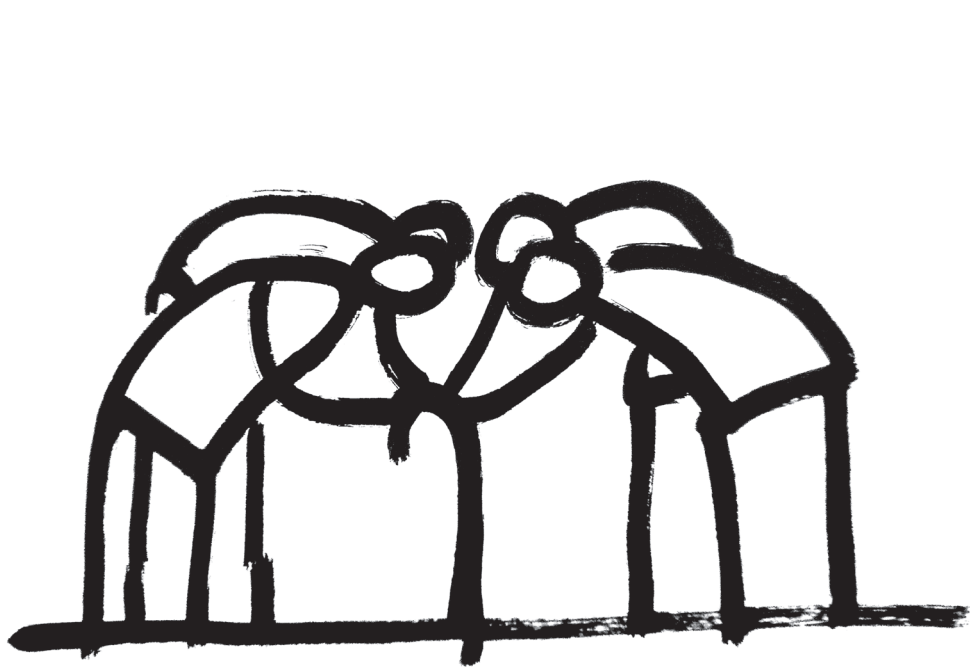
În primul rând, el este prin construcție „o fabrică de dependență“. Creatorul său (Bismarck) l-a imaginat ca un dispozitiv de a crea fidelitate față de stat (Imperiul German) în rândul populației care, pe măsura înaintării în vârstă, se găsea într-o situație tot mai vulnerabilă („bătrânețe, haine grele...“) și ar fi avut tot mai mult de pierdut dacă jocul piramidal s-ar fi oprit. Această caracterizare nu este o metaforă, sistemele de pensii prin repartitie se încadrează în definiția de manual a schemelor piramidale: beneficiile primilor intrați provin din contribuțiile celor înrolați ulterior. Sistemul de pensii din România corespunde definiției amintite și îndeplinește obiectivele bismarckiene. Într-adevăr, el generează fidelitate/dependență față de stat în cazul beneficiarilor pensiilor mici (persoane aflate la vârsta unei înalte aversiuni față de risc, cu active nete relativ reduse și fără surse alternative sau măcar complementare de venit), dar și în cazul beneficiarilor pensiilor „speciale“. Aceștia din urmă sunt de fapt adevărații profitori ai sistemului, deoarece pensiile lor sunt cu cel puțin un ordin de mărime mai mari decât pensia medie, nu au nici cea mai mică legătură cu principiul contributivității, sunt încasate cu un deceniu sau două mai repede decât vârsta normală de pensionare și sunt, de regulă, cumulate ulterior cu salarii la fel de „speciale“.

În al doilea rând, speranța de viață și vârsta de intrare pe piața muncii au crescut, iar natalitatea a scăzut. Spre deosebire de situația din momentul instaurării lui, în prezent sunt tot mai mulți beneficiari și tot mai puțini contributory: piramida jocului piramidal este în curs de inversare. Spre exemplu, în România raportul era de 3,8 salariați la un pensionar în 1990, dar el este în jur de 1 în prezent. Viabilitatea sistemului este pur și simplu iluzorie în

noile condiții demografice. La fel de iluzorie este și mult clamata echitate a sistemului public de pensii. Generația actuală și cele următoare vor plăti contribuții mai mari, mai mult timp și vor avea pensii mai mici (dacă nu în termeni nominali, cu siguranță în termeni reali, ca urmare a inflației). Până recent, acest fapt era recunoscut explicit pe site-ul CNPAS. „*Peste tot în lume, dificultățile financiare ale sistemelor de pensii sunt cauzate în principal de îmbătrânirea populației, iar pentru echilibrarea bugetară sunt luate măsuri de creștere a contribuțiilor, de reducere a beneficiilor sau o combinație a acestora.*“ Altfel spus, faptul că bunicii și părinții noștri și noi înșine trăim mai mult reprezintă o problemă pentru sistemul public de pensii. Mai este nevoie de vreo dovadă că adevărata problemă este, de fapt, însuși principiul de funcționare a acestui sistem?

În al treilea rând, sumele plătite sub formă de pensii reprezintă una dintre cele mai mari componente ale cheltuielilor publice (peste 10% din PIB). Din motivele amintite anterior, veniturile colectate din contribuții sunt mai mici decât pensiile plătite, ceea ce generează un deficit structural, amplificat de pensiile speciale (dar mascat prin transferuri de la bugetul de stat, adică finanțat prin impozitele tuturor). Practic, deficitul sistemului de pensii tinde să se apropie de limita maximă permisă de acordurile UE (celebrul 3% din PIB). Acest lucru ar trebui să-i alarmeze în special pe partizanii politiciilor keynesiene, deoarece marja de manevră bugetară a guvernelor viitoare va fi limitată mulți ani de acum înainte.

Pe scurt, sistemul de pensii de stat este unul viciat prin construcție, neviabil economic și inechitabil intra și intergenerațional. Reformele parametrice (creșteri de contribuții, reduceri de pensii, creșterea vârstei de pensionare) ar prelungi doar agonia acestui sistem prin amplificarea inechităților amintite. Sistemul trebuie desființat și înlocuit cu un altul, bazat pe principiul capitalizării: fiecare contribuabil depune lunar o parte din salariu într-un cont individual deschis la un fond

de pensii. Sumele rămân în proprietatea sa (ele putând fi lăsate integral moștenire în caz de deces prematur), fiind doar administrate de o firmă specializată. Titlurile financiare (acțiuni, obligațiuni cotate pe bursă) generează venituri care sunt re-investite pe parcursul întregii vieți active a contribuabilului. La vârsta de pensionare, fondul respectiv se transformă într-o rentă viageră.

Cele mai importante două obiecții la această propunere se referă la finanțarea tranziției și la riscurile de pierderi la care se expun contribuabilii.

Finanțarea tranziției nu este o problemă care apare ca urmare a privatizării sistemului de pensii, ci este o problemă care există deja în cadrul sistemului actual. Numele său este „datoria publică implicată aferentă sistemului public de pensii“. Ea este complet ignorată sau ascunsă la nivel oficial. (Lansez provocarea de a găsi

pe site-ul CNPAS, Ministerului Finanțelor sau BNR articole sau estimări privind această datorie.) Datoria publică implicată este o estimare a valorii actualizate a promisiunilor făcute de statul român pensionarilor actuali și viitori. Un studiu mai vechi făcut sub egida *Băncii Mondiale* estimează această datorie la un nivel situat între 214% și 386% din PIB pentru țara noastră. Cu titlul de comparație, amintim că tratatele europene limitează (doar) datoria publică explicită (adică sumele efectiv luate cu împrumut de către guverne) la 60% echivalent PIB.

Riscurile contribuabililor există, dar ele sunt mult exagerate de oponenții capitalizării și pot fi reduse la niveluri acceptabile. Riscurile de fraudă sunt reduse prin separarea patrimonială între activele contribuabililor și societatea de administrare. Titlurile financiare trebuie să fie într-o proporție de peste 90% în acțiuni cotate la bursă, (nu 100%, pentru a permite creșterile asociate frecvent cu ofertele publice inițiale IPO), diversificate sectorial și geografic.

Chile a reușit în 1982 atât tranziția la un sistem prin capitalizare (plătind și pensiile celor care au contribuit la vechiul sistem), cât și asigurarea funcționării acestuia peste trei decenii, în condiții de randament care au depășit și cele mai optimiste așteptări ale promotorilor săi. Astfel, randamentul mediu real (deci peste rata inflației) al fondurilor de pensii lansate atunci este de 7,78% și 8,23%, ceea ce înseamnă o dublare a sumelor investite la fiecare 10 ani.

O reformă similară în România necesită informarea cu privire la falimentul inerent al sistemului public de pensii, la inechitățile sale scandalosă și la ineficiența sa la nivelul contribuabililor obișnuiți. Este imperativ să existe în cel mai scurt timp estimări oficiale ale datoriei publice implicite aferente sistemului public de pensii. În paralel, este nevoie de informarea cu privire la existența și succesul sistemului alternativ practicat de Chile.

RADU NECHITA,
Universitatea Babeș-Bolyai

Soluțiile statului minimal la problema sărăciei

Liberalii clasici sau libertarienii sunt adesea percepuți ca ignorând sau subestimând problema sărăciei. Dezbaterile de stânga din științele sociale par a deține monopolul asupra temei și soluțiilor generate, iar acestea presupun exact opusul unui stat minimal.

Invitația lansată la *Școala de Toamnă a CADI* a fost de a explora răspunsurile pe care un stat minimal le are la problema sărăciei. Sumarizăm aici două tipuri de abordări care vin pe filonul statului minimal.

Un prim tip de soluții rezidă în crearea unui mediu economic prietenos antreprenoriatului, în care schimburile voluntare au puține piedici și bariere birocratice, administrative sau de taxare.

Obiecția standard la acest tip de soluție este că oamenii săraci nu vor beneficia de această libertate economică, dar o astfel de poziție ignoră că dificultatea de a respecta rigorile birocratice și de a plăti taxele împovărătoare o au exact antreprenorii mici, oamenii cu puține posibilități care își doresc să intre pe piață pentru a-și îmbunătăți situația socio-economică. Normele împovărătoare de fabricare a pâinii sunt cu mai mare ușurință respectate de către lanțurile de patiserii din mall-uri decât de către brutarul care deserveste o comună sau un cartier. Este mai ușor pentru investitorul care a primit facilități fiscale să suporte costul împovărat al muncii decât pentru o întreprindere familială.

Atunci când micile afaceri locale nu se pot dezvolta sau nu pot prospera, generăm sărăcie și reducem șansele de a intra pe piață, în activități economice formale, sau reducem accesul la piață exact pentru grupurile cele mai vulnerabile.

O a doua sursă de soluții se referă la regimurile de furnizare a serviciilor sociale care reduc efectele sărăciei: sănătate, educație, asigurări pentru pensie etc. Ar-

gumentul principal care stă la baza monopolului furnizării instaurat de state în aceste domenii este cel al echității: în absența furnizării publice, persoanele sărace nu ar mai avea acces la educație, sănătate, asigurări sociale sau nu ar avea acces la același nivel de calitate a acestor servicii.

Susținătorii foarte fermi ai statului minimal vor răspunde că, în condiții de libertate economică, numărul persoanelor în sărăcie ar fi într-atât de mic și pentru perioade de timp suficient de limitate, încât caritatea semenilor și asocierilor volunta-

re ar putea acoperi singure nevoile acestora.

O abordare incrementală ar răspunde că retragerea treptată a statului din furnizarea de servicii publice ar crește calitatea, eficacitatea și eficiența acestora. Abordarea renunță la iluzia echității: statele bunăstării, deși au această intenție, nu pot implementa utopia accesului egal la educație sau sănătate pentru toți indivizii. Educația centralizată, cu curriculum, programă și management al resurselor umane centralizate, nu a livrat niciodată educație egală în grădinița comunală de la

marginea județului ca în grădinița centrală a orașelor mari, nici în România și nici în restul lumii. Niciodată accesul la pedi-atru înalt calificat nu a fost la fel de facil sau puțin costisitor pentru muncitorul din orașul mic britanic ca pentru londonezi.

Un adept moderat al statului minimal va promova concurența între furnizorii publici și privați prin reducerea barierelor de intrare pe o piață a serviciilor publice pentru o gamă variată de entități: de la societăți comerciale la asociații voluntare, la parteneriate între actori locali publici și privați. Cu cât suprapunerea dintre universul plătitorilor și cel al beneficiarilor unui serviciu social este mai mare, cu atât aceste servicii vor fi mai adecvat calibrate nevoilor locale. Cu cât distanța între beneficiar, furnizor și producător este mai mică, iar competiția este prezentă, cu atât este mai ușor de transmis *feedback*-ul beneficiarilor sau clienților și mai mare presiunea de a răspunde adecvat acestuia. Acestea sunt doar câteva argumente, sumar menționate, în favoarea unui rol mai redus al statului, rol care ar duce la răspunsuri mai adecvate la problema sărăciei și ar menține, în același timp, implicarea publică în furnizare.

Concluzia dezbaterii găzduite de *CADI* este că răspunsurile libertariene la problema sărăciei există și sunt valoroase în oricare dintre abordările statului minimal, fie acestea mai ferme sau mai treptate. Monopolul discursului socialist asupra temei nu este justificat nici de diversitatea abordărilor relevante din știința socială și, cu atât mai puțin, de rezultatele obținute în acest continuu război pierdut cu sărăcia – un război pe care doar capitalismul și creșterea economică generată de libertate par a reuși să îl câștige.

AURA MATEI,
CADI Eleutheria

Nu dorim bariere, dar le susținem*

Că legile reflectă preferința publicului e primul lucru pe care îl auzi de la un democrat de stânga. E o judecată superficială, pentru că tocmai procesul politic etatist determină preferința pentru politici publice etatiste.

Cum explicăm barierele politice pe piața muncii într-o democrație? Ideea de bariere sună rău, nimeni nu le votează direct. Avem bariere, pentru că brokerii politici formează gusturile și ambalează serviciile publice în pachete care sună bine: „*o anumită doză de protecție a locului de muncă și la locul de muncă*“, „*o garanție a venitului la un nivel decent*“, „*o educație adecvată*“ etc. Realitatea barierelor e ascunsă în spate. Problema nu e că dorim garanții, ci că girăm furnizarea lor printr-un proces politic, fără să vedem că ele au mai mult de-a face cu piața decât cu statul. Concurența din partea altor angajatori e cea care furnizează aceste garanții. Dar suntem convinși că numai statul ni le poate da. De unde vine această convingere și de ce e atât de persistentă? Tiparul etatist de gândire persistă pentru că grupurile concentrate de interese au

un avantaj în fața grupurilor dispersate care semnează nota de plată: își coordonează mai bine acțiunile. Per total, costurile grupului pierzător depășesc valoarea de care se bucură grupul câștigător. Dar exproprierea are loc cu succes din pricina asimetriei în costurile de organizare ale celor două grupuri. În timp ce structura unui grup organizat permite strângerea de fonduri pentru lobby, grupul pierzător este atât de dispersat, încât fiecare membru luat separat găsește mai ieftin să plătească costul noii restricții decât costul de informare asupra naturii legii, plus costul de organizare a rezistenței. Sindicatul e exemplul clasic de grup organizat de interese. O barieră legală pe piața muncii e consemnarea unui transfer de avuție către sindicat de la grupuri dispersate: cei care își caută de lucru, potențiali angajatori, consumatori care ar plăti mai puțin pentru servicii economice, plătitori de ajutoare sociale. Când iei în calcul toate costurile, vezi că tinerii sunt afectați negativ. Dar, dacă pierzătorii sunt mai mulți decât câștigătorii, de ce nu e profitabil pentru un candidat la o poziție politică să demaște legile ineficiente? De ce nu văd o candidatură pe o platformă de anulare a proiectelor politice care produc pierderi nete suportate de cei mulți și neorganizați?

zați? În primul rând, prea puțini dintre cei care pierd știu că pierd. Din perspectiva votantului obișnuit, e avantajos să nu te informezi, pentru că impactul unui vot neinformant asupra votantului însuși se pierde într-o mare de voturi. Apoi, tiparul etatist de gândire persistă, pentru că, odată ce indivizii găsesc avantajos să nu se informeze, devin pradă ușoară pentru grupurile speciale de interese care încearcă să le manipuleze sentimentele. Ce șanse sunt ca cineva la televizor, acum, să argumenteze pe canalul cel mai popular că piața, nu statul, rezolvă problemele? Nicio șansă, pentru că porțiunea de avantaj privat pe care acel personaj l-ar extrage dintr-o ușoară liberalizare ar fi mai mică decât costul lui privat de a-i fi convins pe alții. Dacă la fel de mult ar câștiga și cei care nu au plătit, de ce să plătească doar el costul? Al treilea motiv pentru care etatismul e persistent e că nu contează concurența politică. Chiar dacă preferința publicului nu e captivă unui grup politic anume, imaginația lui politică e captivă. Procesul democratic permite contestarea reciprocă a pretențiilor politice, dar nimeni nu are interesul să conteste serios că soluțiile problemelor sociale trebuie să fie politice, guvernamentale, de stat. Toți concurenții politici vizibili sunt la fel în privința care

contează cel mai mult. Toți împărtășesc presupunerea că problema discutată, oricare ar fi ea, trebuie rezolvată de o întreprindere politică centralizată. Iar aici intervine cel mai simplu mecanism psihologic: asocierea. Prin repetiție și întărire implicită a premiselor, publicul ajunge să asocieze problemele discutate cu tipul de soluții cel mai vehiculat. Cu cât se acumulează un discurs politic pro-stat, cu atât un discurs pro-piață îmi va suna mai străin. Nu e imposibil ca cineva să propună în bloc dereglementări. Problema este că acest personaj nu are șansa de a fi înțeles și aprobat. Cade victimă opiniei publice deja formate de discursul public obișnuit care i-a sedus pe pierzători. Din perspectiva fiecărui pierzător luat separat, costul rezistenței la seducție a fost mai mare decât costul eventual al co-semnării notei de plată. Tinerii nu urmăresc politica. Dar nu e nevoie. Din păcate, imaginația lor politică, morală e deja formată astfel încât să-și facă singuri rău. Spațiile educaționale media sunt și ele spații media. Licitațiile au fost câștigate, pierzătorii, deja contaminați. Avem bariere politice pe piața muncii, pentru că, fără să le vrem, le susținem.

IONUȚ STERPAN
(1981-2017)

* Articol publicat inițial în suplimentul 22 *Plus* nr. 364 al revistei 22, 1 decembrie 2015.

Sărăcia, asistența socială și liberalismul

De foarte multe ori oamenii ajung să întâmpine dificultăți majore în viață din cauza unor evenimente impredictibile, pentru că ajung să sufere accidente de muncă, se îmbolnăvesc subit, sunt loviți de stihiiile naturii sau, în cazul copiilor, fiindcă nu beneficiază de o minimă îngrijire și educație. Caritatea privată a venit mereu în ajutorul acestor persoane, însă generozitatea este, din păcate, o virtute greu de cultivat. Liberalismul se pronunță în favoarea susținerii familiilor nevoiașe și a bolnavilor lipsiți de resurse. Politicianul liberal trebuie să încurajeze spiritul caritabil, nu să-i pună bețe în roate, și să propună măsuri de menținere a coeziunii sociale – coeziune pe care polarizarea socială accentuată tinde să o rupă. Dacă oamenii nu dau dovadă de o mentalitate civică și nu se gândesc la binele comun, atunci pacea socială este periclitată și nici capitalismul nu se va dezvolta. Pentru păstrarea unui regim democratic, a drepturilor și a libertăților cetățenilor, a unei economii de piață este nevoie de oameni care să vadă dincolo de scopurile strict

personale și să observe importanța comunității în ansamblu; este necesar ca libertatea să fie însoțită de responsabilitate. Filosofia liberală contrastează cu viziunea reduționist-populistă care țintește rezolvarea sărăciei exclusiv sau în principal prin acordarea de subvenții la căldură, ajutoare, garanții pentru credite etc. Acordarea de ajutoare bănești își poate avea utilitatea ei în situații disperate, dar altminteri subminează însuși scopul declarat al asistenței: creșterea bunăstării oamenilor. Instituirea ajutoarelor sociale nu rezolvă problema sărăciei, cel mult o suspendă temporar. Pe termen lung, ea subminează stimulentele pentru muncă și economisire. Cu cât aceste ajutoare sunt mai vaste și mai inflexibile, cu atât persoanele care le primesc sunt mai încurajate să rămână în situația în care se află și să militeze pentru permanentizarea asistenței. Dacă îngrijirea medicală este gratuită, educația de asemenea, o masă caldă disponibilă oricând, încălzirea este subvenționată și diverse indemnizații curg din bugetul statului, atunci unii oameni

vor prefera un trai sărăcăcios, dar sigur, în schimbul unei vieți îmbelșugate care vine la pachet cu multă muncă. Acesta creează o injustiție pentru cetățenii care lucrează și plătesc impozite. Când ne uităm în istorie, vedem că sărăcia a dispărut nu fiindcă popoarele au adoptat programe docte antisărăcie. Sărăcia poate fi micșorată în mod durabil nu prin distribuția de bunuri de consum, ci prin acumulare de capital, adică prin disponibilitatea mai multor mijloace de producție. Se și spune că, decât să dai nevoiașului un pește, mai bine îi oferi o undiță și-l înveți să pescuiască. Cel mai important lucru însă este calitatea instituțiilor. Acolo unde instituțiile nu sunt incluzive și împiedică accesul oamenilor la locuri de muncă și la capital, aceștia vor ajunge repede să depindă de stat. Dacă șomerul nu-și poate găsi rapid un loc de muncă, deoarece inițierea de afaceri este greoaie și poverile fiscale însemnate, atunci el va rămâne la periferia societății. Nimeni nu poate afirma că permanentizarea ajutorului de șomaj îl va ajuta în vreun fel; cu siguranță,

rezolvarea problemei stă în facilitarea inițierii de afaceri și în ușurința cu care oamenii pot încheia contracte de muncă. Din perspectivă liberală, asistența socială își atinge scopul dacă este calibrată exact pe contextul și nevoile individului, iar acest lucru se poate realiza de multe ori cel mai bine la nivel local. Cu cât programele de ajutoare sociale sunt planificate la un nivel mai centralizat, mai „de sus“, cu atât ele devin genul de măsuri șablo-narde și birocratice. Desigur, nu toate problemele pot fi rezolvate la nivel local, însă acesta nu este un argument pentru existența unei puzderii de ajutoare stabilite la nivel guvernamental. Un principiu util în creionarea asistenței sociale este menținerea acestora la un nivel conceptual cât mai simplu, pentru a o face ușor de administrat. Scutirea de impozite sau introducerea unui impozit negativ pe venit sunt măsuri care respectă acest principiu și nu distrug stimulentele pentru muncă.

BOGDAN GLĂVAN,
Universitatea Româno-Americană

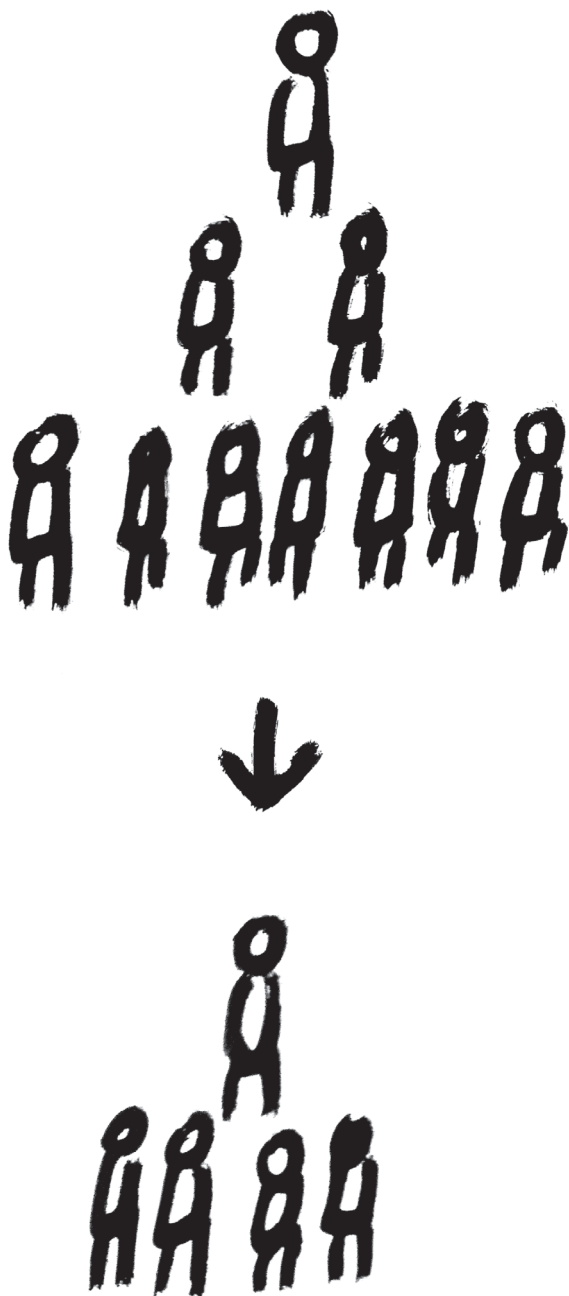
Salariul minim: între calcule și principii

Înainte de orice argument economic pro sau contra, contextual sau universal, trebuie să înțelegem ce este salariul minim. Salariul minim este impunerea prin lege, sub amenințarea sancțiunilor, a unui nivel minim al salariului care poate fi plătit și primit de cele două părți ale relației de muncă. Salariul minim produce efecte numai dacă nivelul prevăzut de lege este mai mare decât salariul la care s-ar fi ajuns în absența legii. În plus, efectele (fie ele intenționate sau neintenționate) vor fi cu atât mai mari, cu cât această diferență este mai mare.

Salariul minim este lăudat, criticat sau acceptat ca pe un rău necesar. Din păcate, atât adepții, cât și criticii acestei intervenții folosesc argumente care țin mai degrabă de un calcul contextual și mai puțin de principiile economice și de intervenție guvernamentală în economie. Ipoteza de bază acceptată de adepții salariului minim (de multe ori tacit) este aceea că, în absența legii, salariile, cel puțin în cazul unor activități necalificate, ar atinge niveluri foarte scăzute, de mizerie. Statul intervine și corectează un eșec al pieței. Eroarea în acest raționament este că nu ține seama de funcționarea piețelor: patronii care nu sunt dispuși să ofere salarii la nivelul stabilit de piața muncii pe segmentul respectiv vor fi nevoiți să accepte consecințele negative ale deciziei lor. Vor rămâne cu salariații cei mai slabi, care nu se încumetă să plece în căutarea unui salariu mai bun. În măsura în care intervine, statul mai degrabă va strica această succesiune de decizii și reacții care constituie baza unei economii prospere. Principiul implicat în această discuție este acela care ține de rolul pe care îl atribuim statului într-o societate de oameni liberi. Salariul, la fel ca oricare alt preț, este rezultatul unor interacțiuni complexe pe piață. Nivelul la care se ajunge în fiecare caz al multitudinii de activități este o consecință a deciziilor multor oameni în calitatea lor de consumatori sau producători, investitori, antreprenori sau salariați. Toți acești oameni sunt liberi să-și folosească resursele de care dispun – fie că

e vorba de bani, putere de muncă sau capital fizic – așa cum cred ei de cuviință – desigur, fără a-i împiedica pe alții să-și folosească resursele lor productive. Nimeni nu ar trebui să intervină în aceste

schimburi – cel puțin, dacă vrem să păstrăm o societate liberă. Este din capul locului greșit să acordăm statului sarcina de a fixa salarii. Un stat care dictează salarii este incompatibil cu o societate liberă.

Mai departe, cu cât puterea statului de a influența nivelul salariului este mai mare, cu atât condiția de societate liberă este mai puțin îndeplinită.

Chiar dacă trecem peste principiile aride schițate mai sus și ajungem în zona calculului, constatăm că salariul minim are consecințe mai degrabă negative. Deși sunt obligați să acorde salarii peste minimumul legal, proprietarii de afaceri rămân liberi să angajeze mână de lucru în cantități considerate de ei optime. Cum vor proceda – sau, mai bine spus, cum vor fi forțați să procedeze în aceste condiții? Vor concedia salariații cel mai puțin productivi. Adică, chiar pe cei care au cele mai slabe șanse să-și găsească de lucru și care, astfel, vor deveni dependenți de ajutoarele zise sociale, primite din partea statului.

Un alt argument folosit în dezbaterile de la noi ține cont de gradul mare de evaziune fiscală în relațiile de muncă. Mulți angajați sunt plătiți „la negru“ cu salarii mai mari decât cele declarate și, deci, impozitate. Stabilirea unui salariu minim îi obligă pe angajatori să declare un salariu mai apropiat de cel real și deci să plătească un impozit pe măsură. Trecând peste faptul că sursa evaziunii fiscale este de multe ori chiar nivelul mare de impozitare a muncii de la noi, statul are la dispoziție instrumentul controlului direct pentru aflarea salariului real practicat. Statul impozitează și folosește un set de instrumente pentru a colecta impozitele. La un nivel dat al impozitării, activitatea de colectare a impozitelor poate fi mai mult sau mai puțin eficientă. Impunerea unui salariu minim provine deci din recunoașterea unui eșec al statului în colectarea impozitelor. Impunerea unui salariu minim trebuie dezbătută plecând de la principii. Odată ce identificăm corect rolul statului într-o societate de oameni liberi, concluzia este una fără echivoc: singura politică rațională în legătură cu salariul minim este inexistența acestuia.

RADU ȘIMANDAN,
Universitatea Politehnică din București

Prosperitate, socialism și diete*

Recent, CADI a organizat o școală de toamnă pe tema statului minimal. Una dintre temele dezbaterii a fost cum poate înlocui statul minimal sărăcia cu prosperitatea, cum instituțiile liberale sunt superioare celor cu propunerile de tip socialist? Cu toate acestea, argumentele liberale au ignorat unul dintre avantajele specifice socialismului, în special în versiunile *hard* de socialism: succesul în curele de slăbire.

Curele de slăbire sunt un subiect pe care susținătorii neoliberalismului ar trebui să cam tacă. Neoliberalismul crește oferta de bunuri într-o societate, însă mai toate curele de slăbire merg pe reducerea cantității, indiferent de mixul de alimente recomandat. Chiar dacă unele diete merg pe verdeață, nimeni nu recomandă 5 kg de salată.

Capitalismul produce mult prea mult. Așa, toată lumea poate cumpăra mult și ieftin. Cineva care merge cu ziua într-un sistem capitalist are un standard de viață mai ridicat, are acces la un număr de produse la care un agent secret dintr-un stat totalitar (adică o persoană bine pozi-

ționată în sistem) nici nu visează. E de cercetat și cum stă capitalismul față unul dintre criteriile rawlsiene ale unei societăți drepte pe acest exemplu.

Indiferent că vorbim de forme de socialism *hard* sau *soft*, socialismul rămâne un aliat serios, poate singurul, în frustranta bătălie cu kilogramele. Corpurile sunt de stat, iar acest lucru se vede în politicile alimentare.

Dacă 1984 e o carte relevantă pentru descrierea totalitarismelor, știm că Smith dă jos kilograme bune (25) pe perioada detenției. Nu există documente care atestă îngrășarea dizidenților urmăriți de poliția politică sau a celor închiși. În plus, cozile comuniste taie apetitul pentru shopping. Este adevărat, sunt un pretext pentru a socializa cu semenii tăi, pentru creșterea coeziunii sociale și spus bancuri, însă taie pofta de mâncare.

Apoi e o realitate că în comunism se mânca multă zeamă.

„Nu mânca când nu ți-e foame“ pare să fie un truc folosit de unii oameni în diete (Caplan, 2008). Avantajul socialismelor *hard* este că nu mănânci nici când îți este. Comunismul crește costurile tranzacționale (de exemplu, cele de transport). Dacă nu găsești pui decât în București și nu ești de acolo, ești tentat să re-

nunți și să treci pe chestii mai naturale, mai sănătoase. Alimentația este rațională și științifică (Dorobăț, 2015). Una este să mănânci la plezneală, alta e cu cap. Mai mult, un meniu cu câteva bunuri înseamnă un control mai mare în dietă. Când ai un număr redus de produse e mult mai ușor de experimentat. Azi mănânc cutare, mâine cutare și așa depistezi mai ușor ce alimente te îngrașă și care merg, poți separa mai ușor oile de capre. În plus, în această dietă ai și o anumită coerență. Altfel, nutriționiștii privați dau semnale contradictorii. De exemplu, nu știi dacă e bine să mănânci cereale cu miere. Pentru orice aliment găsești un nutriționist care să-l recomande, altul care să-l interzică (Tucker, 2010).

Așa se întâmplă într-o o versiune *hard* de socialism. Însă nici versiunile *soft*, intervenționiste, fără colectivizarea mijloacelor de producție, nu stau mai rău. Controlul prețurilor scade oferta de bunuri. Dacă statul a pus prețul maxim sub costurile de producție, produsul dispare de pe piață. Prin urmare, scad șansele de consum și implicit de îngrășare. La fel se întâmplă cu politicile protecționiste. Mai puține importuri înseamnă o masă mai săracă, chiar dacă macroeconomic țara stă bine. Este Keynes, adică o filosofie centrată pe

consum, un contraexemplu la cele de mai sus? Dacă austriecii au dreptate (Woods, 2009) că prescripțiile keynesiene îți prelungește criza, atunci nu avem motive să credem că economistul englez ne scoate din acest trend pro slăbit. O criză care s-ar fi terminat într-un an durează 10.

Deși există o dezvoltare a turismului medical în ultimii ani, puțini nutriționiști recomandă socialismul în curele lor. Puțini spun să mergi în Cuba, Coreea de Nord, Venezuela pentru cure de două-trei săptămâni de socialism sau chiar mai multe. În mintea lor, poți avea rezultate bune evitând soluțiile verificate. Este un caz clasic de *market failure*.

Nu au dus subvențiile din agricultură din SUA și UE la obezitate? Hm, și aici trebuie să fie ceva neoliberal, ceva necurat la mijloc. Da. Nu este intervenționism, este capturarea statului de către producătorii agricoli, nu este socialism, este capitalism de stat.

Morala ar fi că socialismul rămâne un sistem interesat nu doar de dreptate și echitate, ci și de suplețe. Este un sistem centrat pe om, nu pe profit. Socialismul nu doar că este mai drept, ci și mai suplul.

COSTEL STĂVĂRACHE,
CADI Eleutheria

Statul minimal și asistența socială

Una dintre interpretările cele mai răspândite ale ideii de stat minimal este cea în care funcțiunile statului sunt reduse la poliție și justiție. Ideea de bază este că protecția vieții și proprietății sunt singurele funcții ale statului care pot justifica redistribuția veniturilor prin taxare, chiar și în condițiile în care o parte a populației poate recurge la protecție privată. Așa cum argumentează Robert Nozick în *Anarhie, stat și utopie*, statul minimal poate fi justificat etic deoarece este în interesul tuturor ca cetățenii care nu pot plăti pentru protecție să fie protejați, totuși, prin redistribuirea costurilor plătite de cei care pot plăti, deoarece este în interesul tuturor ca violența să fie limitată și soluția cea mai puțin costisitoare pentru asigurarea unei protecții generale împotriva violenței este de a asigura servicii tuturor, chiar și celor care nu pot plăti pentru ele, dar care altfel pot pune în pericol ordinea. Principala justificare care face permisibilă această „redistribuție“ este dată de principiul compensării, pentru că impune non clienților abținerea de la impunerea justiției private, statul compensează această prohibiție prin extinderea serviciilor sale. Costurile suplimentare sunt astfel acceptabile și rezonabile. În rezumat, argumentul său spune că societatea trebuie să îi compenseze pe cei care, nesupuși constrângerilor, ar deveni periculoși. Acest gen de constrângere preventivă este justificată doar dacă este compensată.

După demonstrația aceasta, prin care justifică îndreptățirea morală a statului minimal privind extinderea protecției asupra independenților chiar și în condițiile în care aceștia nu plătesc direct, ci indirect, prin limitarea opțiunilor, Nozick argumentează că orice extindere a atribuțiilor statului, dincolo de cele care pot fi justificate de teoria compensării, violează drepturile oamenilor. A extinde atribuțiile statului pe considerente de dreptate dis-

tributivă ar fi nelegitim. Ca urmare, asistența socială ca o formă a dreptății distributive ar depăși aceste limite permisibile deoarece nu există temei privind îndreptățirea asistaților sociali de a fi beneficiarii unei redistribuiri doar în virtutea faptului că se află într-o poziție vulnerabilă, în absența unei legături între acțiunile celor care trebuie taxați și situația beneficiari-

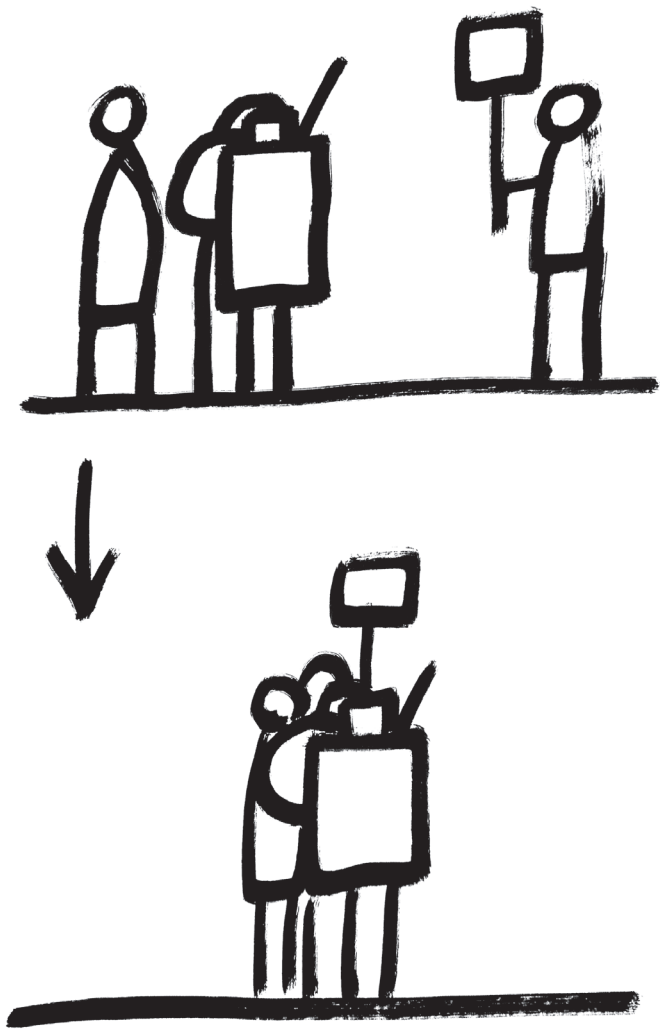
lor asistenței sociale. Nu poți avea un titlu executoriu asupra avutului general doar pentru că ești mai puțin norocos și nu este obligația celui mai norocos să împartă forțat norocul său cu tine.

Evident, ceea ce dorește să realizeze teoria statului minimal este să mențină funcțiile indispensabile ale statului pentru asigurarea unei vieți lipsite de violență și

predictibile, fără să impună redistribuția forțată a veniturilor dincolo de un prag rezonabil. Întrebarea este cum poate statul să facă acest lucru cu costuri minime dacă sărăcia generează violență. Potrivit argumentului trecerii de la statul ultraminimal la cel minimal, constrângerile la care supunem independenții pentru a asigura ordinea și a evita răzburările private trebuie compensate. Dacă sărăcia creează un factor de risc în ceea ce privește siguranța proprietății private, atunci existența acestui risc ar fi o condiție suficientă pentru a justifica extinderea protecției statului și asupra persoanelor sărace. Micșorarea riscului violenței cauzat în mod specific prin sărăcie și lipsa mijloacelor de trai ar fi atunci o politică rezonabilă în cadrul obligației generale de protecție a vieții și proprietății private și ar fi justificat prin necesitatea compensării constrângerilor la care îi supunem pe cei săraci pentru a menține ordinea.

Pentru a micșora acest risc, avem de ales între două soluții: fie investim suplimentar în forțele de represiune, fie compensăm persoanele sărace pentru lipsa de oportunități și le dăm posibilitatea de a opta pentru alternative nonviolente de a supraviețui decent. Acest tip de compensare nu se întemeiază pe drepturi ale persoanelor sărace mai extinse decât dreptul la viață, ceea ce ar putea fi contestat din diverse perspective, ci pe raționalitatea comună care privilegiază ordinea față de violență. Ideal, această compensare poate fi făcută voluntar și privat, dar dacă, din varii motive, acest lucru fie nu se întâmplă, fie nu este suficientă, atunci este rolul statului să asigure un cadru general prin care acest risc să fie minimalizat. Asigurând acest rol, statul nu excede limitele statului minimal, ci le întărește.

LAURENȚIU GHEORGHE,
Universitatea din București

Borcanul cu miere.

Despre corupție și anticorupție*

În **Principatele Române premoderne**, corupția de astăzi era o practică obișnuită și normală. Cumpărarea pozițiilor publice, căpușarea a ceea ce numim stat de către afaceri private etc. nu reprezentau acțiuni imorale sau injuste. Din perspectiva oțomană, sistemul de plăți și recompense era unul funcțional, care contribuia la mersul lucrurilor, iar administrația fanariotă putea fi considerată chiar pricepută. În secolul al XIX-lea, implementarea *Regulamentelor Organice* a dus la un conflict între un sistem juridic nou, modern și cel anterior, care considera practicile mai sus menționate compatibile cu „legile țării”. În prezent, corupția se suprapune, parțial, cu alți termeni utilizați în științele politice, precum clientelism, patronaj, captura statului sau particularism. Dar putem spune că, totuși, ea implică folosirea puterii conferite de stat, deci a funcției publice, în scopuri private, pentru câștigiuri personale. Cu alte cuvinte, apare atunci când se încalcă normele de imparțialitate și tratament universal, persoana cu putere publică utilizându-și poziția pentru a oferi un tratament preferențial. Interesul pentru lupta împotriva corupției se manifestă la nivel internațional începând cu anii '90. Atunci sunt ratificate numeroase convenții, cea mai importantă fiind *UNCAC - Convenția Națiunilor Unite împotriva Corupției* (2005). În 1993, apare *Transparency International*, care își propune să combată corupția, să crească vizibilitatea acestei probleme și să dezvolte politici și practici anticorupție prin folosirea *Indicatorilor de Percepție a Corupției*. Apoi, *Grupul statelor împotriva corupției* (*GRECO*) este fondat în 1999 cu mandatul de a monitoriza implementarea standarde-

* Textul se bazează pe diverse cărți și articole publicate în cadrul proiectului *ANTICORRP*.

lor anticorupție în statele membre. În încercarea de a măsura obiectiv corupția sau măcar de a estima pierderile generate de corupție, am analizat contractele atribuite de stat în domeniul construcțiilor. Din cercetările *DNA* a rezultat că șpagă cerută pentru un contract este de cel puțin 10% din valoarea acestuia. Prin urmare, am identificat acele contracte (de peste 1 milion de euro) câștigate în perioada 2007-2013 care ar putea fi problematice (dar nu neapărat ilegale): la licitația organizată în vederea atribuirii contractului s-a prezentat un singur participant sau contractul a fost câștigat de o companie care este cunoscută ca având relații cu partide (a fost, de exemplu, firmă donatoare pentru diverse partide) sau

câștigătorul e de fapt o companie care a acaparat instituția publică (a câștigat mai mult de jumătate din suma alocată de instituție într-un an pentru acest domeniu, în condițiile în care există cel puțin trei contracte semnate de autoritatea respectivă în acel an). Valoarea estimată a posibilei mite (nedovedită, dar calculată ca 10% din sumele cheltuite în cazurile problematice) în perioada 2007-2013 se ridică la 1,26 de miliarde de euro, bani publici care foarte probabil au fost irosiți (lăsând la o parte calitatea lucrărilor și raportul lor cu prețul plătit). Pe lângă bani, pierdem și lucruri greu de cuantificat. Corupția este asociată cu un efect de inhibare a talentului în orice domeniu, iar exodul creierelor e mai mare,

nu întâmplător, în țările considerate corupte sau cu un control redus asupra corupției. Deși ideal e să prevenim corupția, aceasta nu se poate întâmpla decât dacă se minimizează accesul la borcanul cu miere, adică se reduc cheltuielile publice. Peste tot în lume, însă, statul minimal nu este un deziderat la nivel politic, iar rezultatul a fost dezvoltarea unei întregi industrii anticorupție. Printre eforturile instituționale recomandate la nivel internațional ca bune practici anticorupție se numără ratificarea *UNCAC*, adoptarea unei legislații privind liberul acces la informații de interes public (*FOIA*), înființarea unei agenții anticorupție și instituirea *Avocatului Poporului*. România le-a bifat pe toate, dar lucrurile nu s-au îmbunătățit substanțial. În fapt, cercetările au concluzionat că o agenție de tipul *DNA* nu are vreun impact în limitarea corupției, dacă activează într-un mediu fără o justiție independentă și în care particularismul este regula jocului, nu excepția. Aceeași lipsă de impact s-a constatat și în cazul unei instituții de tipul *Avocatul Poporului*, controlată de guvern sau partidul aflat la putere, iar acțiunile lui Victor Ciorbea din ultimii ani sunt o bună ilustrare a acestei concluzii. Un anumit efect benefic par să-l aibă *FOIA* și instrumentele de transparență de a doua generație (transparența bugetelor, a proiectelor legislative, declarațiile de avere), întrucât implementarea lor depinde în mare măsură de ONG-uri. Poveștile de succes sunt în mare parte succesele politicilor economice liberale, în special în ceea ce privește reducerea birocrăției, simplificarea fiscală și privatizarea. Un acces mai redus la fonduri publice reduce tentația practicilor corupte.

MĂDĂLINA DOROFTEI,
Academia de Studii Economice din București/SAR

Corupția, libertarienii și statul simplificat

E binecunoscută **perspectiva libertariană** cu privire la prevenirea corupției prin dereglementare și revenirea la statul minimal. Aceasta pornește de la observația corectă privind legătura de cauzalitate dintre creșterea dimensiunii statului și corupție. Concret, excesul de reglementare sau birocrăția sufocantă îngreunează activitatea economică și interacțiunea cetățeanului cu autoritățile, dând naștere dorinței de a economisi timp, nervi și bani prin mituirea funcționarilor însărcinați cu punerea în practică a reglementărilor în vigoare (așa-numita „corupție mică”). Pe de altă parte, pe măsură ce se înmulțesc atribuțiile statului și implicit crește cantitatea de resurse publice, crește și probabilitatea utilizării lor în interes privat de către cei care iau deciziile operaționale cu privire la utilizarea lor („corupția mare”). În consecință, libertarienii propun eliminarea obstacolelor legale și administrative din calea inițiativei private pentru a eradică corupția mică, iar pentru eradicarea corupției mari, eliminarea tentației de a gestiona fraudulos banii publici prin revenirea la statul minimal și diminuarea drastică a bugetului dedicat achizițiilor publice.

Soluția libertariană e însă puțin probabil să devină o strategie cu șanse de reușită, fiindcă ar întâmpina opoziția grupurilor concentrate de interese, care beneficiază de pe urma situației actuale, ca și opoziția majorității populației, care nu împărtășește scepticismul libertarian privind efectele benefice ale intervenției statului în economie și vede în soluția libertariană un caz tipic de aruncare a pruncului odată cu apa din covată. E adevărat că reducerea birocrăției are asentimentul popular în contrast cu dereglementarea nediscriminatorie, însă reducerea birocrăției ar duce cel mult la scăderea corupției mici. Marea corupție ar rămâne neafectată, iar reducerea bugetului alocat achizițiilor publice până la un prag dincolo de care gestiunea frauduloasă a banilor publici devine imposibilă din lipsa de bani publici e complet nerealistă, în condițiile în care România are deja un nivel al achizițiilor publice aflat la jumătatea mediei europene, dar mai multă corupție! În fața acestor critici la adresa soluției libertariene, cititorul ar putea ridica din umeri, arătând că oricum nu avem nevoie de soluții excentrice, când avem la dispo-

ziție strategia *mainstream* de prevenire a corupției, axată pe creșterea transparenței guvernamentale. Aceasta are la bază teza că accesul liber și prompt la informațiile legate de activitatea administrației înlesnește sesizarea neconcordanțelor, ca, de exemplu, achizițiile publice supraevaluate, care indică de obicei acte de corupție. Numai că, la o analiză mai atentă, și această strategie întâmpină dificultăți serioase. Reducerea corupției prin transparență necesită existența unui pachet de legi care să asigure în practică, nu doar teoretic, liberul acces la informații publice, dar și o presă și un sector neguvernamental suficient de dezvoltate, care să analizeze informațiile publice și să explice neconcordanțele publicului larg. Experiența autohtonă sugerează că ambele condiții sunt greu de îndeplinit: simpla adoptare a unei legi intitulate „*de liber acces la informații publice*” nu e suficientă, fiind probabil necesare și alte modificări legislative care să facă mai dificilă sau chiar să pedepsească nerespectarea ei, iar presa și sectorul neguvernamental din România nu sunt într-o stare prea bună, comparativ cu cele din țări semnificativ mai puțin corupte.

Așa că poate n-ar strica să mai dăm libertarianismului, varianta moderată, o șansă în lupta cu corupția. O măsură în spiritul acestui libertarianism moderat, înrudită cu dereglementarea și reducerea birocrăției, care nu necesită angajamente ideologice extreme, este simplificarea legislației. Aceasta are potențialul de a reduce atât mica corupție ca urmare a reducerii poverii birocratice, cât și marea corupție, prin scăderea complexității mecanismului guvernamental și administrativ, ceea ce ar crește transparența prin înlesnirea înțelegerii informațiilor publice de către publicul nespecialist. În plus, simplificarea legislației se bucură de aceeași susținere populară ca reducerea birocrăției, fără a prelua din ostilitatea specifică cu care se confruntă propunerile de revenire la statul minimal. Așadar, dacă există vreo contribuție neutopică pe care libertarianismul s-o poată aduce la diminuarea corupției, aceasta ar putea fi rezumată astfel: un stat simplificat, în loc de statul minimal.

TUDOR GLODEANU,
CADI Eleutheria

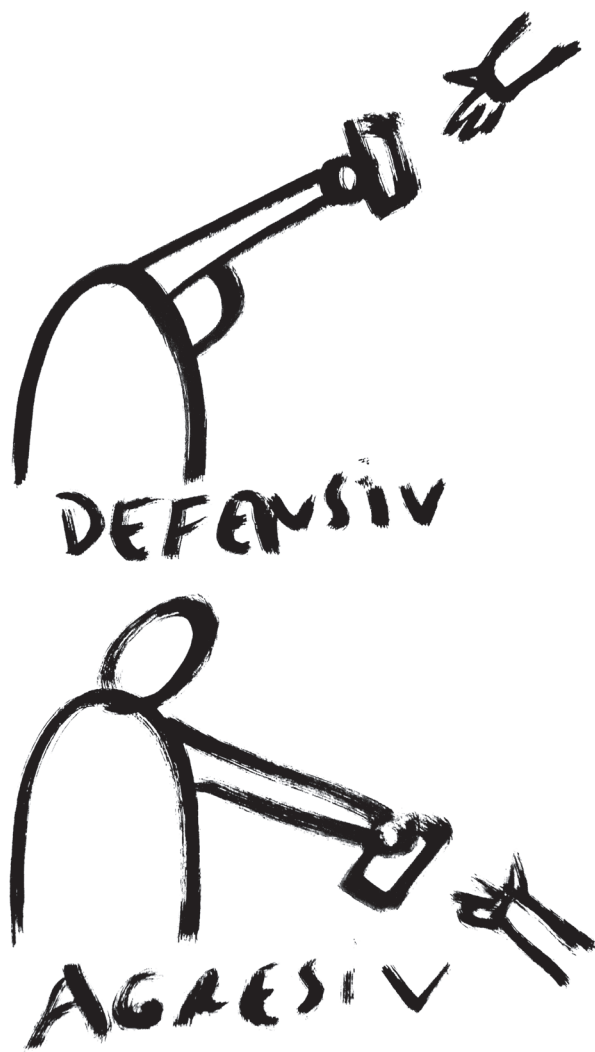
Despre corupția defensivă

Corupția este asociată în general unui lucru rău. Este văzută ca exploatare a unei poziții de forță în fața celuiilalt, ca posibilitate de a cere ceva pentru a fi dispus să faci ceva. Este un folos necuvenit impus de cel care are puterea să îl impună. Corupția, chiar dacă poate fi întâlnită și în *sectorul privat*, este, mai degrabă, un atribut al *sectorului public*.

Corupția din sectorul privat ține de faptul că și entitățile private pot ajunge birocratice. Și ele suferă de probleme de agenție. Antreprenorii deleagă adesea atribuții legate de afacere unor angajați care devin agenții lor. În sectorul privat, coruptibili sunt doar agenții (angajații), și nu antreprenorii-proprietari (principalii). Aceștia din urmă sunt mereu cu ochii în patru și vigilenți. Gestionează situația prin intermediul contractelor și prin intermediul auditului independent periodic. Când în afacere intervin și finanțatori/creditori, hazardul moral se reduce drastic. Dacă există și limitări contractuale asumate de manageri cu privire la utilizarea fluxurilor de numerar (cazul parteneriatului public-privat), hazardul moral scade, de asemenea. Concluzia e că cei coruptibili din sectorul privat nu apucă să facă mare rău, iar răul lor este limitat la proprietatea privată pe care o afectează direct. Iar faptul că un proprietar (acționarii, de exemplu) închide ochii la corupția angajatului său (managerii în acest caz) *este problema exclusivă a proprietarului* și ține de modul în care acesta acceptă voluntar să își utilizeze/irosească propriile resurse. Corupția în acest caz devine gestionabilă și controlabilă într-o manieră eficientă care ține de claritatea proprietății asupra resurselor implicate într-o afacere privată. Corupția problematică este cea în cazul *proprietății publice*. Pe proprietatea publică avem probleme de natură diferită. Bunul public se gestionează și el similar resurselor private, prin delegare de competențe. Votăm reprezentanți care apoi numesc administratori pe aceste resurse publice. Aceiași reprezentanți îi controlează, le stabilesc criterii de performanță și veghează ca resursele să fie alocate eficient și corect. Problema e că proprietarii

de drept (contribuabilii) nu au niciodată acces direct la proprietatea lor publică cum au la proprietatea privată. Acest lucru face dificil controlul direct al agentului (cel numit să gestioneze resursele publice) de către principal (contribuabilul). Întotdeauna controlul va fi decis de către un agent (politicianul ales prin vot) care va controla un alt agent (cel desemnat de politician să administreze bunurile publice). Controlul indirect și foarte limitat al proprietarilor explică derapajele imense când vorbim de corupția pe domeniul public. În plus, bunurile publice nu sunt

create și distribuite în baza unor contracte explicite. Există un contract cadru vag numit pompos *contractul social*. Corupția îl incriminează, mai ales, pe cel care cere un favor material pentru a-și exercita puterea cu care este investit în relație cu terții. Incriminat este însă, mai nou, și *cel care corupe*. Cel care dă ceva pentru a obține un anumit tratament sau favor este văzut, mai degrabă, *ca parte a problemei și nicidecum ca parte a soluției*. O bună parte a fenomenului de corupție este eronat explicat cauzal prin faptul că există oameni dispuși să corupă.

Totuși, merită făcută o distincție importantă în materie de corupție. Corupția poate fi împărțită în două categorii: cea „agresivă” și cea „defensivă”. Un *exemplu de corupție agresivă*: cineva dă mită unui funcționar ca acesta să elimine de pe o anumită piață toți competitorii respectivului corupător (prin controale excesive din partea autorităților fiscale, de exemplu). Această formă de corupție permite obținerea unui avantaj material clar și *ți pune de aceeași parte a baricadei pe corupător și corupt în agresarea unor terți*. Agresiunea se petrece cu ajutorul forței statului. Câteva *exemple de corupție defensivă*: dau mită unui medic dintr-un spital public ca să fie mai atent când mă operează; dau mită unui agent fiscal să nu fie atent la toate detaliile, în noianul de reglementări fiscale din România este imposibil să nu faci o greșală amendabilă rapid de cei ce au creat acest haos legislativ sau dau mită ca asistenta din spitalul public să fie mai atentă cu mine. Între un sistem legislativ și instituțional foarte strict și foarte alambicat, aplicat într-o manieră incoruptibilă, și unul în care poți corupe pentru a te salva, al doilea este de preferat. În multe țări (mai ales totalitare) această corupție defensivă a fost o șansă pentru supraviețuire. Cum bine spune Rothbard, „*un guvern corupt nu este, cu necesitate, un lucru rău. În comparație cu unul «incoruptibil» în care birocrății pun în aplicare legea cu severitate, corupția ar permite cel puțin parțial desfășurarea tranzacțiilor și acțiunilor voluntare într-o societate*”. (1982, 185).

Fără reforme consistente legate de modul în care statul intervine în plan economic (alterează utilizarea proprietății noastre, pretinde o parte din resursele rezultate în urma unui act economic, alterează contractele bilaterale etc.), lupta împotriva corupției *rămâne sterilă* și fără performanțe notabile pe termen lung. Corupții din sistem vor reacționa și vor genera mereu soluții și instrumente care să anuleze eforturile notabile inițiale.

CRISTIAN PĂUN,
Academia de Studii Economice din București

Schimbări graduale ori revoluție?

Discuția despre reducerea rolului statului în viața oamenilor duce, inevitabil, la întrebarea de mai sus. Răspunsul este unul complex și depinde de domeniul la care ne referim. În acest moment, nivelul implicării statului în economie și în viața oamenilor este atât de ridicat și complex, încât niciun individ nu poate defini clar toate neajunsurile și beneficiile generate de acesta. Dacă ne referim la reglementare și birocrație, renunțarea la cât mai multe licențe, permise, agenții guvernamentale și direcții care le emit se poate face peste noapte, aducând beneficii imediate. Spre exemplu, licențierea taxiurilor, autorizația pentru deschiderea unui punct de lucru (în activitățile ce nu operează cu substanțe periculoase), obținerea certificatului energetic pentru imobile, plafonarea sumei la plățile în numerar, obligativitatea utilizării mone-dei naționale în tranzacțiile comerciale etc. În ceea ce privește subvențiile agricole, se poate renunța la ele în măsura în care sunt plătite din bugetul statului, și nu din fonduri europene. Concomitent, ar trebui re-

duse taxele cu un procent care să compenseze aproximativ sumele acordate ca subvenții. În acest fel, dezideratul de a obține produse mai ieftine luând bani de la cumpărători ca să dăm bani producătorilor s-ar realiza prin metoda naturală, aceea de a lua mai puțini bani de la cumpărători pentru ca ei să își poată permite prețul real al produselor. În măsura în care identificăm domenii în care statul este implicat ca actor economic, deși nu ar trebui, putem aborda o poziție mai graduală sau mai radicală în funcție de măsura în care acestea pot fi ușor deservite de mediul privat. Putem renunța la toate companiile de stat ce au competitori privați, fie prin renunțarea la subvenții și intrarea în faliment, dacă sunt pe pierdere, fie prin vânzarea a cel puțin 51% din acțiuni, dacă sunt profitabile. Spre exemplu, transportul public de persoane poate fi privatizat imediat, existând deja companii care operează în acest sector care pot lua locul operatorilor deținuti de administrațiile locale, pe rutele

existente sau altele noi. Transportul pe calea ferată, serviciile poștale, termoficarea, mamuții industriali moșteniți din regimul comunist sunt alte exemple de companii ce pot fi privatizate imediat. Educația și sănătatea sunt domeniile în care tranziția trebuie să fie graduală și parțială. În măsura în care cetățenii își fac asigurări private de sănătate, ei ar trebui exceptați de la plata contribuțiilor pe venit. Pentru cei care nu își permit, componenta socială a serviciilor de sănătate poate fi suportată de bugetul de stat, prin vouchere valorice, dar prestată de operatori privați. În educație, finanțarea se poate asigura prin împărțirea bugetului educației la numărul de elevi înscriși și decontarea unei sume fixe pe elev către școala la care acesta este înscris, indiferent dacă este de stat ori privată. Prin acest mix de finanțare publică și prestare de servicii de către agenți economici privați se introduce competiția de piață, ce duce la scăderea costurilor, eficientizarea procesului și îmbunătățirea serviciilor. În

mod ideal, dacă s-ar ajunge la un procent de peste 90% asigurați în privat, ar trebui să fie eliminate accizele pe tutun și alcool. Pensiile de stat reprezintă problema cea mai serioasă care va afecta finanțele publice în următorii 20 de ani. Cauzele sunt multiple, de la îmbătrânirea populației și creșterea raportului dintre pensionari și angajați până la migrația câtorva milioane de potențiali contribuabili în alte țări. Aici intervenția trebuie să fie făcută urgent și radical prin renunțarea la sistemul *Pay As You Go* și decuplarea plăților de contribuțiile generațiilor ce contribuie astăzi, deoarece deficitul se adâncește an de an. Angajații din prezent ar trebui încurajați să mute o parte cât mai mare a contribuțiilor către fonduri private de pensii ce acumulează randamente. În paralel, trebuie găsite surse nefiscale de finanțare a plății pensiilor, precum fondurile din vânzarea companiilor de stat, dividendele și redevențele.

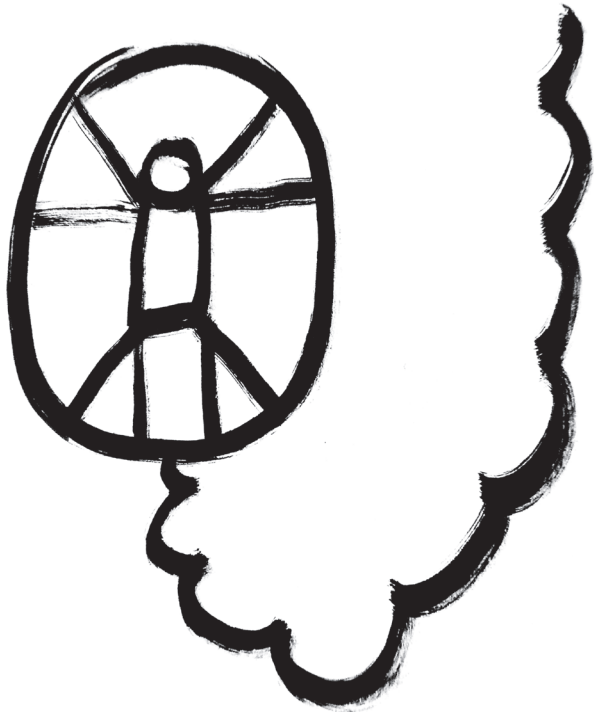
OVIDIU NEACȘU,
SoLib

LeninIA

„**Give me back the Berlin wall / Give me Stalin and St. Paul / I’ve seen the future, brother / It is murder**“, cânta Leonard Cohen, pe vremea când chiar el cânta, și nu vreo înregistrare digitală. Sau, în viitor, probabil o Inteligență Artificială (să-i zicem chiar Generală, dacă păstrăm mai degrabă orientarea filosofică, sau visul iluzoriu deocamdată, în domeniul de cercetare a Inteligenței Artificiale). Omniprezența mitologizantă, omnisciența la care ne invită și omnipotența acestui „intelect artificial“ converg spre aceeași glori-ficare (sau detestare, respingere) a sa, una la care participă și copiii de șapte-zece ani și cei mai frunțași CEO și cei mai blânzi călugări, unii budiști, alții creștini etc. Totuși, este o distanță între visul filosofic al omului nou, acum și artificial, inspirat de vechea istorie fantasmatică a Salvării, și ce se întâmplă astăzi, în viețile noastre, deja dataficate, sortate, analizate, trecute prin procese algoritmice și alte minuni ale tehnicilor de *machine learning* sau *deep learning*. În acest interval plasăm, de fapt, speculațiile noastre despre cum tehnologia, condusă de Inteligența Artemisiană cu rol revoluționar, va reface sau desface lumea pe care o dorim sau nu o dorim etc. Privind în jur, acolo unde deja Inteligența Artificială a luat avânt și e noul *kybernetes*, adică guvernează în tandem cu chitul corporatist sau cu un Leviathan statal, versurile lui Cohen sună aproape contemporan. Stalin și Pavel s-au deghizat. Sunt nedetectabili pentru că nu mai au chip uman, doar forța pe care ți-o dă întâlnirea dintre convingerile ideologice și puterea computațională asupra datelor, asupra maselor. Cum ar arăta un stat minimal care „rulează“ pe Inteligență Artificială Generală

(IAG)? Adoptând descrierea lui Robert Nozick, el ar fi „*paznic de noapte*“, cu o funcție redistributivă: ar colecta impozite – în cazul nostru, de la cei care dețin roboți – și le-ar converti în *token*-uri (cupoane) cu care cetățenii (care nu mai muncesc pentru că nu mai au unde și de ce) ar achiziționa diverse „politici de protecție“ de la stat, recte Inteligența Artificială. Dacă am asuma că roboții civili și militari cu care se va realiza apărarea tuturor cetățenilor nu o vor lua razna, că o tehnologie de tip blockchain ar putea asigura cu adevărat respectarea contractelor etc., atunci acest stat minimal, cel puțin

în teorie, este posibil. Am putea gândi chiar o schemă care nu schimbă natura „imoralității“ acestui stat, dar asigură o mai mare fericire pentru toți, adică o schemă de venit de bază universal, necondiționat. Poate chiar e o datorie morală să facem un stat minimal care consideră „politică de protecție“ și acordarea unui astfel de venit în condițiile în care nu va mai exista mai deloc proprietate privată relevantă, în afara celei intelectuale, singura care va ține oarecum captivă IAG. Cum arată astăzi procesul construirii Inteligenței Artificiale, a miilor de proiecte

și experimente cu fluxuri imense de date, al riscurilor crescute la care se expune întreaga omenire, acceptând, printre altele, *high-frequency trading* și alte decizii bazate pe Date Mari. Pe care le dețin doar câteva companii și state. E o lume foarte mică deocamdată. Cursa are deja perdanții ei, România dând exemplul unui stat paralel cu ceea ce se întâmplă. Alte state au înțeles repede ce înseamnă să ai capacități mari de calcul, algoritmi care se ameliorează și destule resurse-ca-date care să-ți asigure descoperirea de tipare, configurații, în genere de structuri până atunci invizibile. Au înțeles că, în sfârșit, au tehnologia care se naște din aceleași presupuziții colectiviste ca rațiunea lor de a fi. Inteligența Artificială e de folos atunci când ai cu ce să o hrănești din plin, ca pe orice belugă. China, mai abilită decât orice altă putere mondială, a trecut la a-și pune cetățenii în slujba noului mod de a guverna. Supravegherea sau incitarea la expunere, la prezență permanentă sunt două moduri (nu singurele) în care devenim date și astfel suntem mai ușor de guvernat. Pentru Inteligența Artificială tu nu ești. Nici eu. Doar noi, ca populații în rețea, contăm. Diferențele nu, doar eficacitatea repetiției și clasificării. Dilema noastră e rezolvată. Acestui colectivism total insensibil la diferență și libertate, acestei puteri difuze pe care o aduce noul stil de viață total conectat și supravegheat ar trebui să-i răspundem ca Mihail Radu Solcan: „*prieteni libertății nu urmăresc să dobândească puterea, ci să o înlăture*“. Cum vom înlătura puterea dintr-o lume guvernată prin și cu IA? Devenind și noi una, dar anarhistă.

CONSTANTIN VICĂ,
Universitatea din București

Libertatea (spirituală) și proprietatea (materială) de expresie (culturală)

Pentru cei ce propovăduiesc piața liberă, cultura ar trebui să ofere cel mai confortabil debușeu al pledoariilor clasic liberale. De ce? În cartea mea, *Spiritualitate, materialitate și proprietate. Cultura mea, cultura ta, cultura noastră, cultura lor* (Editura ASE, București, 2016), aveam să încerc o linie de argumentație. Spusesem acolo că, „*printre alte ipostazieri, cultura pare a fi precum lumina: undă, vibrație de spirit, și particulă, parte de materie*“. Cultura vibrează spiritualmente în varii suporturi fizice, fie că sunt trupurile noastre, cu mintea și inima și membrele noastre, sau lucrurile pe care le smulgem naturii și le transformăm pentru a da cu ajutorul lor o formă mesajelor noastre. Cultura este vizualul tipărit în tabloul, troița sau turnul pictat, sculptat și arhitecturat, pianul și vioara stoarse de melodie și ritm, hora jucată în veșmânt asortat, replica rostită în comedia care ne ascunde dramele, litera stropită cu tuș pe hârtia cărții și pixeli pe ecranul *e-reader*-ului, rolă de film, vas cu bucate și tot așa. Deci, ca *spiritualitate*, cultura este și *materialitate*. Dacă orice fel de bun și serviciu economic apare mai bine (de)servit de *libertatea* de producție, comercializare și consum (doar așa utilitățile fiecărui individ fiind „maxi-

mizate“ – potrivit „teoremei fundamentale a schimbului“), parcă la cele culturale judecata aceasta devine încă și mai (pardon de posibilul pleonasm) axiomatic-deductivă. Protecționismul etatist face să ajungă la noi bunuri ceva mai scumpe și mai slabe calitativ decât am fi putut accesa în deplină libertate a ofertei, în timp ce providențialismul etatist redistribuie social puterea de cumpărare a cererii – nu trebuie să fii „fundamentalist de piață“ să pricepi o astfel de realitate, după cum nu trebuie să fii decât neglijent sau necinstit să îți tot „scape“. Iar dacă statul face ce face, schimonosind producția și consumul de „bunuri obișnuite“, „ordinar-utilitare“, parcă nu (ne) încurcă atât de mult ca atunci când acesta (ne) comprimă, reprimă sau suprimă expresia *valorilor spirituale*. Ele nu au „substituit“: sunt ori fix cele asumate și împărtășite voluntar, ori nimic din ce ar vrea să fie. Nicio politică sau poliție a culturii nu poate să ne depoziteze vreodată de ele. Jurisdicția mentală este inexpugnabilă, corupția sau tortura vizează doar exteriorizarea lor, cărora, plauzibil, le vor împiedica ori încetini comunicarea și cultivarea. Să ne amintim de vorbele rostite în 1947 de medicul G.T. Popa, în discursul *Ten-*

siunea nervoasă și boala secolului (Stanomir, 2010, 183): „*Dictatorii pot chinui trupul: îi pot răpi lumina zilei și-l pot arunca în bezna celulelor; îi pot impune suferințe prin chinuri sadice și-l pot extenua prin împuținarea hranei; îl pot umili prin dispunerea de el ca de un obiect și-l pot zgudui prin ruperea legăturilor familiale sau de prietenie. Dar ei se vor opri întotdeauna neputincioși la gratiile rețelei nervoase meditative, pe care n-o pot controla și n-o pot deforma. Acolo, în scoarța cerebrală, omul încă rămâne liber și poate planui viitorul, și poate năzui iar spre libertate. Iar dacă, pentru a fi siguri de extirpare, dictatorii răstignesc, atunci spiritul trece, prin vibrații invizibile, de la cel crucificat la cel în lanțuri și minunea unei învieri se poate face, învierea libertății, fără care omenirea s-ar stinge*“. Dar fie și numai „asediarea“ *mijloacelor de expresie* a valorilor asumate și stocate lovește transmisia culturii între generații. Dacă bunicii și părinții nu pot fi ei înșiși prea ușor remodelați, „resoftați“, simplul și banalul fapt de a nu putea să-și transmită complet și corect gândurile, acestea fiindu-le trunchiate, odată cu mijloacele economice de transmitere a lor, îi va face pe mulți dintre copiii și nepoții lor să

„ctitorească“, uneori chiar fără să realizeze, un univers pervertit cultural în care, deși „adaptați“, se vor abrutiza. Drepturile de proprietate privată sunt critice și în transmisia culturii și a bunurilor acesteia, uzurparea posesiei, folosinței, dispoziției și uzufructului lor mângăind și ciobind *patrimoniul* de reprezentări și relaționări din spatele celui tangibil. Socialismul *monopolizase* mijloacele materiale ale culturii, iar factorul de producție uman, deși necolectivizabil, era dus la terapii de socializare prin propagandă și pușcării. Capitalismul are păcatele lui (sub)culturale, surclasate de atutul lui forte: fiind construit ca *ordine a proprietății private*, propune cea mai coerentă infrastructură competitiv-cooperativă de creație și circulație a culturii. Statului de drept, cel liberal și democratic, îi revine misia majoră *să protejeze instituțional, nu instanțial, această infrastructură*, înainte de orice alte „îndreptări“. Desigur, aici oamenii de cultură înșiși trebuie să nu-și uite vorba – *libertatea de expresie* – în zgomotul – seducător – de fond al *întreprinderilor culturale de stat*.

OCTAVIAN-DRAGOMIR JORA,
Academia de Studii Economice din București

Ce mare ar fi statul minimal!

Dacă tema Școlii de Toamnă a CADI a fost discutarea statului minimal ca soluție din perspectiva unui stat puternic intervenționist, așa cum este cel român acum, abordarea pe care o propun în acest text este dintr-o perspectivă diametral opusă. Cum arată fața nevăzută a statului minimal, cea care se poate imagina cu ochi de adept al societății fără stat, sau a ordinii proprietății private?

Pentru a căpăta o perspectivă, trebuie oferit fundalul: mersul ideal – utopic, spun mulți – al economiei fără stat. Mecanismul esențial al unei astfel de societăți este același cu cel pe care îl vedem acum la lucru în așa-zisul sector privat. Ar fi un sector privat comprehensiv, lipsit de acompaniamentul – opresiunea, spunem unii – sectorului public. Ar fi doar piețe, fără hegemonii. O țesătură de relații contractuale, fără vreun fir de coerciție. Libertatea oricui de a întreprinde orice, în limitele – poate câteodată mai complexe și mai restrictive – ale proprietății private. Concurență peste tot, monopol nicăieri. Să presupunem că o astfel de ordine pură a proprietății private s-ar putea obține, dacă ar fi dorită. Că nu este o imposibilitate din motive tehnice, ci doar din motive ideologice sau politice. Știm că în trecut au fost societăți lipsite de stat, unele pentru foarte mult timp. În perioada medievală, în Irlanda și Islanda, de exemplu, întâlnim sisteme politice și economice care au funcționat fără stat și nu erau lipsite de un nivel respectabil de sofisticare.

Cum ar arăta concret o astfel de societate în vremurile noastre, definite de o diviziune extinsă a muncii? Greu de spus. La fel de greu cum ar fi fost să ne închipuim acum o sută de ani cum vor arăta cele mai civilizate și bogate – deloc întâmplător, în același timp și cele mai libere – societăți actuale. Dar să presupunem că nu ar fi mult diferit de ceea ce vedem în sectoarele private ale societăților cele mai libere de azi: în Hong Kong, în Singapore, în Noua Zeelandă sau în Elveția. Doar că, așa cum există o diversitate practic interminabilă a ofertei de mașini sau de mâncare, creată pe piață de concurența dintre destul de multe firme, la fel ar fi și în ca-

zul ofertei de militarie, poliție, justiție și chiar sisteme legale. Serviciile acestea ar fi oferite de diferiți ofertanți, fără puterea de a-și exclude concurenții, îngrădind astfel libertatea de alegere și chiar obligându-și clienții, dacă nu să consume, măcar să plătească pentru ele. Consumatorii au, deci, libertatea de a alege între a fi abonați sau clienți ocazionali ai poliției A, B sau C, ai sistemului legal oferit de compania X, Y sau Z (care își pot spune și „stat“, dacă vor, dar ar fi doar o forțare semantică, esența etatică – coerciția – fiind absentă). Ba chiar pot fi în același timp clienți ai două sau mai multor astfel de entități, cumva similar deținerii dublelor sau multiplelor cetățenii. Fără a continua mai mult aceste discuții cărora li s-au dedicat gânditori faimoși, începând în secolul XIX cu Gustave de Molinari și continuând mai recent cu un Murray Rothbard, Robert Nozick sau David Friedman și cu mulți alții, aș vrea doar să punctez diferența dintre o astfel de ofertă și serviciile esențiale ale unui stat minimal.

Scopul este să pun accentul pe calitatea de *stat* a statului minimal. Aceasta vine odată cu monopolizarea și coerciția în plata serviciilor. Statul este definit ca acea entitate care deține monopolul agresiunii într-un teritoriu dat. Un stat minimal implică cel puțin puterea de a da legi, de a face dreptate, de a preleva taxele cu care să asigure aceste servicii esențiale, pe lângă cele necesare pentru a se apăra, a-și continua existența și de a pune în aplicare penalitățile stabilite în cazul celor care încalcă legea (inclusiv neplătind taxele). Statul minimal ar avea astfel cel puțin o agenție creatoare de legi, un aparat juridic care să aplice legislația, o armată, o poliție, o agenție fiscală, un sistem penitenciar.

Din această perspectivă, putem înțelege că, în contrast cu oferta concurențială și contractuală a acestor servicii (iarăși, oricât de utopică sau instabilă), un stat minimal va fi (1) mai scump și mai prost decât ar fi cazul, (2) mai mare și mai greu de oprit decât ar fi cazul.

Mai scump și mai prost, pentru că orice monopol coercitiv tinde să producă de o calitate mai proastă și la preț mai mare

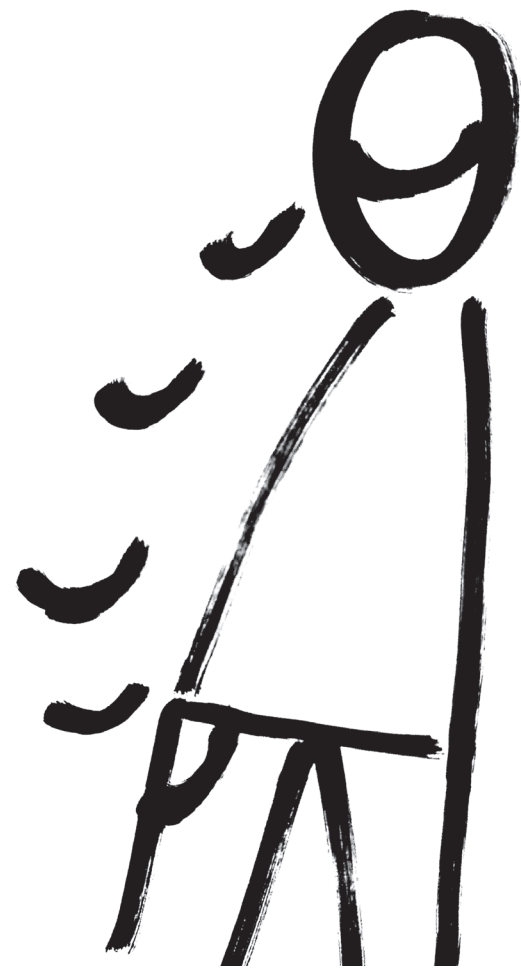
decât ar face-o în condiții de piață liberă – cu siguranță, taxele nu vor fi la nivelul la care ar fi prețurile pe piață liberă. Mai mare, pentru că, având puterea de a preleva taxe, va putea pur și simplu să crească mai mult decât i-ar permite piața liberă. Omul acționează pentru profit, țintește la atingerea unui mai mare grad de satisfacție, iar acest lucru este de cele mai multe ori posibil prin acumularea mai multor resurse, mai multor mijloace pentru a-și atinge scopurile. Orice organizație condusă de oameni va tinde să crească. Spre deosebire de firme care sunt nevoite să servească alți oameni pentru a crește și care sunt frânate din creștere, dacă nu mai oferă ceva valoros clienților, sau dacă oferă ceva mai puțin valoros de-

cât organizații concurente, statul nu are de ce să se împiedice de acest sărman deziderat, pentru că el nu are clienți plători de prețuri, ci supuși plători de taxe. Statul nu este doar o organizație mai mare decât ar fi pe o piață liberă, ci este și într-o dinamică mai accentuată. Pentru că are monopol și trăiește din taxe, statul minimal va ajunge rapid să fie mai mare decât cea mai dominantă firmă care ar oferi servicii similare pe piață și va avea tendința să crească până la un punct mult mai depărtat: terminusul său este revolta populară sau cucerirea de către un alt stat.

Dacă o societate fără stat ar avea legi clare și de o complexitate rezonabilă, cu accent pe predictibilitate și stabilitate, un stat minimal va tinde să aibă, în termeni hayekieni, o legislație schimbătoare, stufoasă și în permanentă creștere. Legislatorii vor fi mai mulți și vor avea cu totul alte stimulente decât cei ai unei firme dedicate proiectării de sisteme legale, care nici nu ar trebui să activeze permanent. Armata, în loc să fie organizată pe principii antreprenoriale (ne putem aștepta și în acest caz să nu fie permanentă și să fie dotată cu mijloace de apărare, nu de invadare), va fi organizată pe principii birocratice, unde anvergura cheltuielilor și mulțimea angajaților va prima asupra eficienței. Poliția va fi stimulată să se protejeze mai degrabă pe ea și pe oamenii statului, nu pe „clienții“ plători. Agenții fiscali vor avea, bineînțeles, un comportament la antipozi față de cel al agenților de vânzări sau de marketing ai firmelor care ar oferi servicii legale, juridice sau de protecție pe o piață liberă.

În final, pentru a întoarce acea critică la adresa societății fără stat, întreb: a văzut cineva un stat minimal în istorie? Un stat care să fie categoric diferit de statele opresoare și intervenționiste pe care le vedem la lucru acum? Dacă statul minimal este doar o diferență de grad, atunci cine este mai utopic? Anarhistul sau minarhistul?

TUDOR GHERASIM SMIRNA,
Academia de Studii Economice din București

PROFIT

Relația complicată a libertarienilor cu statul minimal

Atât în folclorul politic, cât și în destule texte academice, libertarianismul (sau liberalismul clasic – pentru prezenta discuție mai puțin contează în ce măsură ce doi termeni referă sau nu cam la același lucru) este adesea asociat automat cu statul minimal. Distincția care se face de obicei în manualele de filosofie politică ar fi cea între „*minarhism*” (poziție care susține că acest tip de stat este singurul justificabil) și „*anarhism*”. Această asociere este surprinzătoare dacă ne gândim că, printre marii autori fondatori ai tradiției liberale, „minarhiștii” stricți sunt extrem de rari. În afară de Nozick (din *Anarhie, stat și utopie*) și, mai curând discutabil, de von Mises, este greu să menționăm alte nume de aceeași anvergură. Majoritatea covârșitoare sunt fie anarhiști (ca Rothbard), fie admit o serie de funcții pozitive ale guvernământului, care merg semnificativ dincolo de limita unui stat minimal (Adam Smith, Kant, Hayek, James Buchanan, Milton Friedman etc.). O astfel de aritmetică ridică însă o serie de întrebări. Statul minimal are o serie de

avantaje teoretice indiscutabile. Este un concept clar, cu granițe ferm conturate, și pare să reprezinte un punct de echilibru natural între libertate și securitate. Cu toate acestea, el este mai curând neatractiv pentru teoreticieni ca prescripție, dar și pentru votanți ca proiect politic. De unde provine aparentul paradox? Ipoteza pe care vreau s-o explorez pe scurt este aceea că, indiferent care este interesul cognitiv sau valoric ce ar împinge pe cineva către o soluție clasic-liberală sau libertariană, statul minimal nu reușește să se impună ca primă soluție care ne-ar trece prin minte. În genere, două astfel de tipuri de interese par predominante. Pe de o parte, am putea fi mobilizați de ideea maximizării libertății sau a inviolabilității unor drepturi negative văzute ca niște „constrângeri colaterale” asupra acțiunii. Dar atunci, modelul teoretic care, din start, pare a avea mai multe șanse de a livra libertatea căutată ar fi o anarhie ordonată și stabilă. Sigur, putem ajunge la concluzia (ca Nozick) că o astfel de anarhie este irealizabi-

lă și apoi să recurgem la statul minimal ca poziție obținută dintr-un soi de repliere strategică, de „plan B” care, departe de a fi ideală, nu este totuși inacceptabilă. Sau, a doua opțiune majoră, putem fi animați de ideea că libertatea și proprietatea privată sunt cele mai bune căi de a genera bunăstare pentru cât mai mulți oameni (ca în tradiția utilitarist-liberală) sau că au cele mai mari șanse de a îmbunătăți pe termen lung, într-o manieră sustenabilă, situația celor mai dezavantajați membri ai societății (cum susțin, spre exemplu, autorii din școala numită uneori a „liberalismului neoclastic” sau „*bleeding-heart libertarianism*”). Dar, în acest caz, iarăși suntem în situația de a nu avea niciun angajament de principiu față de statul minimal. Ar putea fi o opțiune doar în cazul în care s-ar realiza un set specific de condiții empirice, care par totuși implauzibile. Departe de a avea prevalența care îi este atribuită folcloric, statul minimal este fie opțiunea secundă aleasă totuși din motive de fezabilitate, fie o soluție strict contingentă.

O posibilă sursă a confuziei ar putea fi dată de o anumită folosire metaforică a sintagmei, care estompează distincția între „stat minimal” și „stat limitat”. „Susțin statul minimal” nu este același lucru cu „susțin o limitare cât mai fermă și mai extinsă a atribuțiilor statului”. Din păcate, atât în discursul filosofic, cât și în cel politic, oameni care de fapt vor să spună al doilea lucru folosesc adesea prima formulare. Această confuzie generează de servicii gândirii teoretice libertariene, dar și dificultăți practice pentru cei care vor să propună politic proiecte majore de reducere a rolului statului (vezi rezultatele catastrofale în alegeri ale partidelor care și-au asumat programatic sintagma „stat minimal”). Dacă ar fi să rezumăm discuția despre relația liberalilor clasici și a libertarienilor cu statul minimal într-o formă potrivită ca status pe *Facebook*, ar trebui probabil să spunem doar „*it’s complicated*”.

EMANUEL-MIHAIL SOCACIU,
Universitatea din București

Este statul minimal un obiectiv fezabil pe termen scurt și mediu?

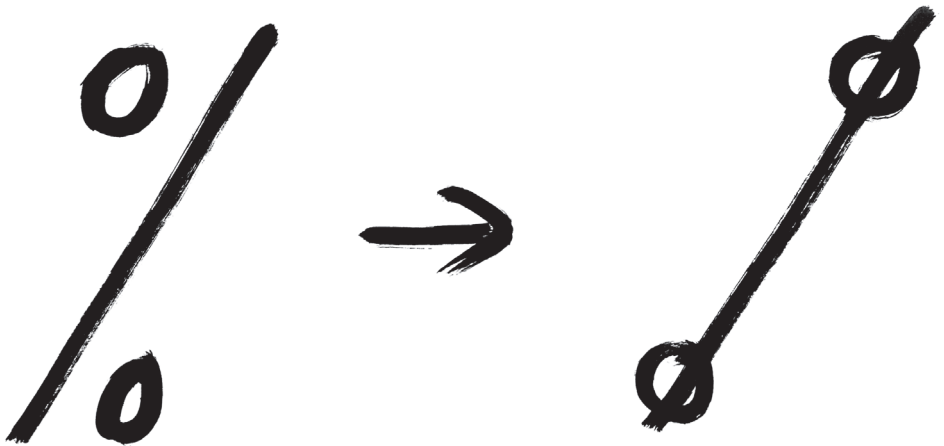
Dimensiunile statului au reprezentat, me-reu, în ultimele trei secole, una dintre preocupările majore ale filosofilor liberali. Sesizând că între libertate și extinderea Leviathanului există o relație de inversă proporționalitate, mulți dintre aceștia au promovat ideea unui stat cu rol minimal în reglarea relațiilor interindividuale. Astfel, J. Locke consideră că statul trebuie să se rezume la asigurarea „*dreptului la viață, la libertate și la prosperitate*”. A. Smith, ceva mai concesiv, susține că statul este un instrument de protejare a societății în fața invaziei străine, de administrare adecvată a justiției și de menținere a instituțiilor publice care, deși necesare pentru buna funcționare a societății, nu se dovedesc a fi profitabile pentru inițiativa privată. Celor doi filosofi britanici li se poate adăuga F. Hayek, care vede în stat un instrument de aplicare nediferențiată a legii și, eventual, de furnizare a unui nivel minim de bunăstare, în cazurile de sărăcie extremă. Dacă acceptăm aceste definiții simple ale statului minimal, atunci ne putem întreba, pe bună dreptate, în contextul dezbatărilor contemporane, dacă un program de reducere a dimensiunilor statului actual la nivelul pe care l-am putea defini drept minimal poate fi un obiectiv fezabil pe termen scurt și mediu. Realist vorbind, răspunsul este *nu*. De fapt, toate datele statistice disponibile din ultimul veac și jumătate arată cu claritate că secolul al XX-lea a consemnat o extindere spectaculoasă a dimensiunilor statului, tendință care nu dă semne de inversare, cu mențiunea că observația noastră este valabilă, în primul rând, pentru cele mai importante națiuni ale lumii libere. Astfel, în țări precum Statele Unite, Germania, Japonia sau Marea Britanie,

ponderea cheltuielilor în PIB a crescut de la 10% la aproximativ 40%-50%, cu limite superioare de 56% (Franța) și 54% (Finlanda). Evident, acest lucru s-a întâmplat cu o creștere concomitentă a veniturilor fiscale, care tind să se stabilezeze în jurul acelorași procente, fapt ce atestă existența unei presiuni fiscale foarte ridicate. Trei domenii au consemnat, cu predilecție, o creștere masivă a prezenței statului: educația, sănătatea și „protecția socială”. În contextul trecerii la votul generalizat, democratic, aceste cheltuieli au ca scop obținerea suportului electoral

pentru partidele politice ce-și doresc să accedă la managementul puterii publice. Această dependență reciprocă între partidele politice și corpul alegătorilor a condus, ca efect secundar, la creșterea în dimensiuni a sectorului public. Așadar, „*democrația de tocmeală*” (Hayek), ca subprodus al democrației în sens clasic, a condus, inevitabil, la un stat obez. În aceste condiții, a vorbi despre un stat minimal ca obiectiv politic fezabil pe termen scurt și mediu constituie, tactic și strategic, o eroare de neiertat pentru un adept sincer al libertății. Instinctul de

conservare al omului se dovedește a fi incompatibil cu un proiect politic de reducere imediată și dramatică a dimensiunilor și funcțiilor statului. Soluția? Reformă, nu revoluție! Scopul? Diminuarea treptată a ponderii cheltuielilor publice în PIB și scăderea gradului de intervenție a puterii publice în funcționarea ordinii sociale, în general, și a celei economice, în particular. Instrumentele specifice? Introducerea mecanismelor pieței în sectoarele tradiționale ale sistemului public și limitarea, prin reguli constituționale, a ponderii cheltuielilor guvernamentale în PIB. Simultan cu creșterea în dimensiuni a sectorului public și cu multiplicarea funcțiilor statului, filosofi de orientare liberală, cu toate nuanțele ei, au propus o serie de măsuri specifice care, pe termen lung, pot aduce statul la dimensiunile lui minimele, cele mai potrivite pentru o societate cu adevărat liberă și prosperă. În sfera educației, avem, spre exemplu, metoda *voucherelor*, propusă de Milton Friedman. Există, de asemenea, argumente teoretice și practice solide care dovedesc avantajele indiscutabile ale privatizării companiilor de „utilitate publică”. Liberalismul secolului al XX-lea a oferit soluții viabile pentru demantelarea „statului bunăstării sociale”, sursa cea mai clară a creșterii în dimensiuni a sectorului public. Evident, toate aceste lucruri trebuie făcute simultan cu o amplă reformă a sistemelor fiscale. Însă această amplă reformă liberală poate fi de succes doar pe termen lung, simultan cu răspândirea educației liberale, favorabilă societății libere, singura capabilă să creeze prosperitate pentru toți.

GABRIEL MURSA,
Institutul Friedrich von Hayek România

Ce-i de făcut?

Cu 15 ani înainte să conștate Revoluția Rusă alături de bolșevici, Lenin publica *Ce-i de făcut*, un soi de carte de bucate pentru prepararea omletelor revoluționare. Șansele ca Lenin să-și găsească fani printre cititorii și cititoarele acestui supliment sunt nule. Cu toate acestea, cred că există ceva de admirat, din punct de vedere metodologic, la abordarea leninistă a revoluției: construirea unui PR eficient pentru marxismul 2.0 al secolului al XX-lea, cunoscut (deloc întâmplător) sub numele de marxism-leninism.

Deși începutul textului meu poate să pară puțin ciudat (în definitiv, parcă era vorba despre un supliment despre statul minimal, nu?), teza mea este simplă: liberalii clasici și libertarienii (voi folosi de acum înainte acești termeni intersanjabili) au o serioasă problemă de PR (iar pentru a ne da seama de ce PR-ul politic e important putem să ne uităm mai atent la traiectoria lui Lenin). Unul dintre motivele pentru care noi, libertarienii, avem de-a face cu o problemă de acest tip ține de faptul că o parte a obiecțiilor care ne-au fost aduse de-a lungul timpului sunt îndreptățite; dacă piața ideilor selectează cele mai eficiente rezultate, atunci n-ar fi rău să analizăm de ce sunt atât de puțini libertarieni în lume, unde am greșit și cum am putea marketa cu succes ideile libertății și ale unui stat mai suplu.

Problema

Acum mai bine de doi ani, în toiul uneia dintre cele mai dezbinante campanii prezidențiale din SUA, Convenția Națională a Partidului Libertarian american era la rândul ei profund divizată de o temă cu implicații cruciale: este legitim ca dreptul de a conduce o mașină să fie restricționat de un permis obținut de la stat? Da, ați citit corect: în perioada în care libertarienii puteau să se definească drept opțiunea decentă pentru marea masă de independenți americani neafiliați care au cel puțin tendințe minarhistice, aceștia erau prinși într-o discuție marginală chiar și academic privitor la cum se aplică *Principiul Non-Agresiunii* (NAP). Apoi, desigur, e greu să câștigi chiar și argintul într-o confruntare electorală, dacă opțiunea ta de candidat se blochează și îl întreabă pe un reporter „*Ce este Alep?*“.

Fetishizarea NAP-ului de către mulți libertarieni în spațiul public tradițional ori virtual (în grupurile de pe *Facebook*, pe *Twitter* etc.) își găsește un binemeritat răspuns în produse media virale. Cei de la *New Yorker* publicau, acum aproape cinci ani, o mică povestire în paginile revistei lor despre cum ar arăta o secție de poliție într-o utopie libertariană (citiți-o, e de-a dreptul reușită!). Similar, un videoclip de pe *YouTube* ironizează credința în existența prafului magic libertarian care face din Somalia un paradis demn de o vacanță de cinci stele.

Mai recentă (și chiar mai gravă) este legătura dintre unele comunități online libertariene și cele ale mișcării *alt-right*. Libertarianismul, observă unii comentatori, pare a fi un portal, un *gateway drug* către aceste noi forme de populism de dreapta. Iar înainte să ne grăbim și să spunem că doar oamenii de stânga care au interesul de a terfi mișcarea libertariană stabilesc această legătură, n-ar fi rău să ne reamintim că noul președinte al *Institutului Mises* din SUA, Jeff Deist, folosea în comunicatul emis cu ocazia preluării acestei funcții metafora „*sângelui și a pământului*“, elemente cărora libertari-

enii ar trebui să le acorde, spunea el, o atenția sporită. E greu de imaginat o metaforă mai greu de digerat în spiritul filosofiei misesiene ca aluzia la această obsesie a naționalismului perioadei romantice germane importată și plasată pe un piedestal de naziști.

Așadar, ce e de făcut?

Schimbarea narațiunii etice

Peter Singer este autorul unuia dintre cele mai influente experimente mentale ale filosofiei morale din secolul trecut. Filosoful australian ne propune să ne imaginăm un scenariu de tipul următor: în drumul vostru către muncă treceți deseori prin parcul Cișmigiu. Copiii care se joacă vara în parc obișnuiesc să se bălăcească în lacul din mijlocul acestuia. Într-o zi sunteți în întârziere, dar zăriți un copil mic pe cale să se înece. Vă uitați în jur, dar părinții sau bona acestuia nu sunt acolo. Aveți obligația morală de a salva copilul, ținând cont de faptul că vă veți murdări hainele și veți întârzia la muncă, luând în considerare că acesta se va îneca în absența implicării voastre? Majoritatea covârșitoare a oamenilor care sunt puși în fața acestui scenariu oferă un răspuns pozitiv. Libertarienii, socialiștii, conservatorii, anarhiștii (probabil cu excepția nihilistilor), cu toții recunosc existența unei datorii morale pozitive de a salva copilul care urmează să se înece în lac. Diferența dintre libertarienii și ceilalți s-ar face simțită însă dacă întrebarea ar fi puțin diferită: ar trebui să fim obligați, legal, să ne îndeplinim aceste datorii morale pozitive? Tradițional, liberalii clasici s-au rezumat la sublinierea importanței datoriei negative: nu trebuie ca, prin intermediul acțiunilor noastre, să afectăm direct viața și proprietatea celorlalți indivizi. Într-adevăr, acesta este chiar temeiul moral al majorității propunerilor pentru un stat minimal. O asemenea abordare deschide însă calea unor întrebări și obiecții serioase pe care oamenii le adresează recurent celor care propun un stat mai suplu:

ce se va întâmpla cu cei care se nasc cu dizabilități? cine îi va ajuta pe cei ajunși săraci nu ca urmare a unor decizii personale, ci ca urmare a ghinionului? Răspunsurile frizează, câteodată, o mistică de tip voodoo: piața le va rezolva pe toate (Rothbard spunea, de pildă, că o piață liberă a bebelușilor va rezolva problema abuzurilor din cadrul unei familii). Neîndoielnic, însă, un asemenea răspuns nu este convingător pentru mulți oameni. Concentrați atât de mult timp pe lupta de idei din domeniul economic, libertarienii au ignorat o temă de o importanță crucială: construirea unui peisaj moral în acord cu psihologia morală a majorității oamenilor. Libertarienii ar trebui să abandoneze mantra randiană conform căreia altruismul este incompatibil cu o societate liberă și să propună, proactiv, soluții nonetastice la problemele sociale pe care oamenii le ridică fără a avea vreun interes ideologic ascuns. Chiar supralicitez și spun că, odată ce bălălia în domeniul economic a fost câștigată (da, cu toate obiecțiile economiei comportamentale), aceasta ar trebui să fie singura noastră sarcină în spațiul public. Poate n-ar trebui să uităm că nume importante ale mișcării liberale, de la Popper la Hayek sau Nozick, au trecut printr-un proces de conversie de la stânga socialistă la liberalism clasic pentru că vedeau în liberalism o cale mai bună de a avansa interesele celor mai defavorizați. Noi forme ale libertarianismului, precum liberalismul neoclasic al școlii din Arizona (cunoscut și sub numele de *Bleeding Heart Libertarianism*), încearcă să adreseze mai direct asemenea probleme.

Schimbarea cadrului discuțiilor privitoare la politici publice

Acum 8 ani, Michael Munger, una dintre principalele figuri ale libertarianismului din mediul academic (dar și un fost candidat din partea Partidului Libertarian la funcția de guvernator al statului Carolina de Nord), se întreba dacă un *Venit Universal de Bază* (VUB) ar putea fi compa-

tibil cu libertarianismul. A răspuns la această întrebare printr-o distincție între două categorii de libertarieni. Pentru libertarienii destinaționaliști, principiul Non-Agresiunii este inviolabil. În consecință, orice formă de ingerință a statului sub forma unei politici publice (ba chiar însăși existența statului) este inacceptabilă, VUB fiind doar un exemplu. Pe lângă destinaționaliști, Munger spune că mai există însă și libertarianismul direcționalist: orice îmbunătățire care satisface un criteriu *Pareto* slab, dar îi face pe oameni mai liberi ar trebui să fie acceptabilă. Chiar dacă o politică publică nu arată libertarian, tot ar exista cazuri în care libertarienii ar putea/trebuie să fie de acord cu aceasta. Este lesne de înțeles, cred, de ce libertarianismul are o imagine suboptimă, fiind asociat preponderent cu versiunea destinaționalistă, dar și de presupus că, în cea de-a doua sa accepțiune mai maleabilă, ar putea fi o unealtă ideologică de folosit în lumea reală.

Să vorbim despre unicorni

Ultima propunere vine tot via Mike Munger. Nonlibertarienii, susține acesta, tind să trateze statul ca pe un unicorn. Avem cu toții o imagine clară privitoare la cum arată un unicorn, însă, în ciuda acestui fapt, unicornii nu există altundeva, cu excepția imaginației noastre. Într-un mod similar, cu toții avem o imagine a unui stat perfect (desigur, această imagine poate să difere), dar locul unde acesta trăiește este tot în imaginația noastră. Dacă partenerii noștri de dialog tratează însă statul ca pe un unicorn căruia vor să îi dea tot soiul de *task*-uri, Munger ne propune să schimbăm strategia noastră argumentativă. Să presupunem că suntem într-o dezbatere cu cineva care consideră că statul român trebuie să implementeze politica publică X. Cum statul român nu este populat de unicorni, ci de ființe umane în carne și oase, ne vom invita partenerul de discuție să înlocuiască enunțul „Statul trebuie să facă X” cu „Liviu Dragnea și Viorica Dăncilă trebuie să facă X”. Greu de imaginat un argument mai persuasiv pentru un stat (mai) minimal în România decât acesta.

RADU USZKAI,
CADI Eleutheria

Supliment apărut cu sprijinul financiar al Atlas Network, al Fundației Friedrich Naumann pentru Libertate (FNF) și al IES-Europe.

Editorul materialului: Fundația Centrul pentru Analiză și Dezvoltare Instituțională Eleutheria.

22

Tehnoredactare: RĂZVAN BRĂILEANU;
Desene: DAN PERJOVSCHI;
Corectură, editare: MARA ȘTEFAN;
Contabilitate: LUDMILA IONESCU.